

DE ZANDLOPER

Kwartaalblad van de Vereniging Oud Ede

Historisch Museum Ede

1997 - 3

m. meeuwissen

Bedrijf: Frankeneng 102
Postadres: Amsterdamseweg 66
6712 GK Ede
Tel.: (0318) 63 50 50
Fax: (0318) 62 29 27

meeuwissen
voor versheid, kwaliteit en service

CHOCOLATERIE

≡ Le Bâton ≡
Superieur

HOF VAN GELDERLAND EDE

G.C. Meeuwissen-de Wilde

de lekkerste winkel van Ede

ALLES VOOR DE DOE-HET-ZELVER

Autolakken
Draadmateriaal
Gereedschap
Verf
IJzerwaren

* Bezorgen gratis

Hout Board Triplex
Wandplaten Schroten
Wandweefsel

Dit alles natuurlijk bij

DOE-HET-ZELF MARKT

ELBERT JANSEN V/H DE NOOY

KOLKAKKERWEG 65 - 67 - EDE - TEL. (0318) 611 680

** Wij geven u een deskundig advies*

DE ZANDLOPER

Kwartaalblad van de Vereniging Oud Ede
25e jaargang nr 3 september 1997

Van het bestuur

Alweer een dik nummer van De Zandloper! Geen zogenaamd themanummer, maar toch een aflevering die hoofdzakelijk gewijd is aan één onderwerp, namelijk de ontstaangeschiedenis van het Marnix College te Ede. De auteur van deze verhandeling is de heer C.E.H.J. Verhoef. Het bestuur is verheugd dat de verschijning van dit nummer vrijwel samenvalt met het tijdstip waarop het Marnix College van het centrum van het dorp verhuist naar het Beatrixpark.

Op 26 juni jl. werd de opnieuw ingerichte hal en wachtkamer van ons museum officieel in gebruik genomen. Ter gelegenheid hiervan ontvingen wij van de SNS-bank een televisietoestel met ingebouwde videorecorder ten geschenke. Wij denken deze apparatuur uitstekend te kunnen gebruiken bij het ontvangen en rondleiden van, bij voorbeeld, groepen schoolkinderen. De heren A.H. Spruit en H.S. van der Vorst van de SNS-bank waren bij de officiële opening aanwezig, zodat wij via hen onze welgemeende dank aan de SNS-bank konden overbrengen. Ook de Stichting "Vrienden van de Vereniging Oud Ede" heeft een financiële bijdrage geleverd, en verder heeft de vereniging geldelijke steun ontvangen van onze trouwe leden, die hiermee tonen hoe zeer het museum hun ter harte gaat. Tijdens de bijeenkomst vertoonde de heer Dick Soek een prachtig filmpje over het Ede van omstreeks vijftientig jaar geleden, met als hoogtepunt de opening van het gemeentehuis door (toen nog) prinses Beatrix op 25 augustus 1977. Ook de heer Soek zijn wij erkentelijk voor zijn bijdrage in de feestvreugde.

In dit nummer van De Zandloper vindt u op een bijsluiter een uitnodiging tot het bijwonen van twee ledenbijeenkomsten, te weten in september en in oktober van dit jaar. De invitatie wordt vergezeld van een oproep om af en toe vrijwilligerswerk te komen verrichten voor onze vereniging en het museum. Probeer het eens – het is gezellig werken in het museum!

DE ZANDLOPER is het orgaan van de Vereniging Oud Ede

- * Het dagelijks bestuur van de Vereniging Oud Ede bestaat uit mevrouw H.A. Blaauw-de Wit (voorzitter), de heer D. van Veldhuizen (secretaris) en de heer W. Kempe (penningmeester).
 - * De contributie bedraagt 20 gulden per jaar, te voldoen door storting op giro 353.42.68 van penningmeester Vereniging Oud Ede te Ede.
 - * Het Historisch Museum Ede (Museumplein 7, 6711 NA Ede, tel. (0318) 61 95 54) is open 's middags van twee tot vijf uur, op zondagen tot vier uur. Op maandagen is het museum voor het publiek gesloten.
 - * Conservator van het museum is drs. D.J. List.
 - * De redactie van De Zandloper bestaat uit de heren J.E.H. den Hartog (eindredacteur), drs. D.J. List, J.J.P. Nijdam, H. van Scherrenburg en G.H. Stel.
 - * Adres voor vereniging, museum en orgaan: Museumplein 7, 6711 NA Ede, tel. (0318) 61 95 54.
 - * Produktie van het blad: Drukkerij Frouws te Ede.
- ISSN 1384-7090

Museumnieuws

Tentoonstelling "Hygiëne"

Van 12 november 1997 tot en met 1 februari 1998 wordt in het Historisch Museum Ede een bijzondere expositie gehouden over de ontwikkeling van de hygiëne door de eeuwen heen. Een aantal opmerkelijke voorwerpen uit de collectie van het museum inspireerde mij tot het organiseren van de tentoonstelling "Hygiëne: 5000 jaar waterpret".

In deze tentoonstelling wordt uitgebreid stilgestaan bij de ontwikkeling van de badkuip, de douche en het toilet (ofwel de wc). Heden ten dage is het heel normaal om dagelijks een frisse douche te nemen. Vrijwel ieder huisgezin beschikt over zowel koud als warm stromend water. En heeft men geen wc die is aangesloten op de riole-ring, dan bezit men wel een chemisch toilet. Kortom, de moderne mens is omringd door alle hygiënische gemakken.

Deze luxe lijkt er altijd geweest te zijn. Toch is dat niet zo! De douche, de badkuip en een wc (met stromend water) zien we pas rond 1900 in steeds meer huizen ver-

schijnen. Natuurlijk lopen bij deze trend de rijksten voorop. Immers, in de negentiende eeuw en het begin van de twintigste eeuw was het denken aan hygiëne duidelijk een aangelegenheid voor mensen van stand. Niet voor niets vulden de adel en de gegoe-de burgerij hun kabinetten met stapels linnengoed (hemden, onderbroeken, lakens, slopen enz.).

Gaan we terug in de tijd, dan komen we terecht in de achttiende eeuw. De tijd van gepoederde pruiken, stijve korsetten en onpraktische hoepelrokken. Vaak wordt beweerd dat in deze tijd de mensen nogal onzindelijk waren. Het tegendeel is waar. Het feit dat vorsten erop boogden dat zij slechts éénmaal per jaar in bad gingen, en dat een badkamer in een schitterend paleis als Versailles ontbreekt, wil nog niet zeggen dat de gehele bevolking bestond uit smeerpetsen.

Badkamers waren in de achttiende eeuw inderdaad uitzonderingen en vooral in zwang als pronkvertrekken. In de garderobe, de ruimte waar de kleding werd opge-

Zo ging men honderd jaar geleden in bad.

borgen, stond een eenvoudige tobbe of een luxe badkuip. Naast het bed, in het nachtkastje, werd de po bewaard. Aan het einde van de achttiende eeuw was in Frankrijk zelfs een luxueus openbaar badhuis aanwezig. Verder beschikte men thuis over een bidet - voor het reinigen van het onderlichaam van de vrouw - en een klysmaspuit: te gebruiken bij obstipatie. Beide laatste voorwerpen waren een geliefd onderwerp voor de enigszins erotisch getinte achttiende-eeuwse prenten met scènes uit het dagelijks leven.

Gedurende de Middeleeuwen en de Renaissance was het inderdaad minder goed met de hygiëne gesteld. Het vuile water stroomde zonder meer door de goten langs de straten weg. Stromend schoon water kende men niet en de badhuizen verloederden langzamerhand tot bordelen. Het badderen in de rivier en langs de kust is, gezien de afbeelding ervan op meerdere zeventiende-eeuwse schilderijen, een Hollandse bezigheid gebleven. Uiteraard droegen men toen geen badkleding. Deze verschijnt pas rond 1850, terwijl het openbaar naakt baden door mannen tot in onze eeuw bleef doorgaan. In de openbare zwembaden daarentegen was het dragen van badkleding uiteraard verplicht. Deze kleding bedekte het overgrote deel van het lichaam.

De oorsprong van de badkuip en de douche, ja zelfs die van de eerste wc, moeten

we met name zoeken in de klassieke oudheid. De oude paleizen op Knossos waren voorzien van een luxueuze badkamer met bad en afvoer voor het water. De Grieken gingen na het sporten uitgebreid onder de douche. Daarnaast vertoefden zij regelmatig in de uitgestrekte badhuizen met hun warme en koude baden. In de grote openbare Romeinse badhuizen waren zelfs grote gezamenlijke toiletten (latrines) te vinden. Aangezien er volledig naakt werd gesport en gebaad - maar niet mannen en vrouwen door elkaar - blijkt dat van de gêne voor het naakte nog geen sprake was. Het is opmerkelijk dat deze oude culturen, wat hun overdreven aandacht voor een fraai gevormd (gespierd) lichaam en hun badcultuur betreft, zeer dicht bij onze tijd staan.

Als u in het bezit bent van voorwerpen en afbeeldingen die met het onderwerp "Hygiëne" te maken hebben, zou ik deze graag voor de tentoonstelling in bruikleen ontvangen. Ik denk bijvoorbeeld aan prenten van badende en wassende mensen, antieke prijscouranten van sanitair, oude po's, 'poepdozen', bidets, poppenwastafels en andere sanitaire voorwerpen. Heeft u iets dergelijks in de aanbieding dan kunt u mij gedurende kantooruren op het museum telefonisch bereiken (0318-619554).

Dirk-Jan List, conservator

Nu lid worden van de Vereniging Oud Ede betekent:

- * steun geven aan het streven historisch waardevolle zaken te bewaren en te beschermen
- * het recht op vrije toegang tot het Historisch Museum Ede
- * uitgenodigd worden voor interessante lezingen en excursies
- * toezending van het kwartaalblad De Zandloper

De kosten van het lidmaatschap bedragen f 20,- per jaar.

U kunt zich telefonisch of schriftelijk als lid opgeven bij de heer D. van Veldhuizen, secretaris van de Vereniging Oud Ede, Bergendaal 6, 6715 JZ Ede; telefoon (0318) 62 03 48. Aanmelding als lid is ook mogelijk bij het Historisch Museum Ede, Museumplein 7, 6711 NA Ede; telefoon (0318) 61 95 54.

Het Marnix College te Ede 1937-1997; de identiteit van een ontzuilde samenwerkingsschool ⁽¹⁾

In de eerste helft van deze eeuw waren er buiten de grote steden maar weinig scholen met een gymnasiale en/of hbs-opleiding. Edese jongelui die vóór 1937 middelbaar onderwijs wilden volgen, konden daarvoor niet in Ede terecht. Zij moesten naar Arnhem, Wageningen of Harderwijk. Wel kregen zij van gemeentewege een financiële tegemoetkoming. Gedurende vele jaren heeft de gemeente Ede, als gevolg van een besluit van 15 februari 1924, deze studenten enige geldelijke steun gegeven⁽²⁾.

De behoefte aan een school voor middelbaar en voorbereidend hoger onderwijs in Ede kon door de gemeentelijke vergoeding niet worden weggenomen. Integendeel, zij nam elk jaar toe doordat het aantal jongeren dat elders studeerde voortdurend groter werd. In de jaren twintig, zo verhaalt de Edesche Courant van 25 januari 1930, was er in Ede een garnizoensofficier, die de "inconvenienten verbonden aan het zenden van kinderen naar buitengemeentelijke scholen" duidelijk onder woorden bracht. Naar zijn mening moest Ede zo spoedig mogelijk een hbs of gymnasium, of liefst een lyceum hebben. Het ging daarbij niet alleen om de kosten; het was voornamelijk de omstandigheid dat de kinderen van 's morgens half acht tot half zes in de namiddag aan hun lot werden overgelaten: "Zeker, de kosten van een spoorabonnement en van een koffiedrinken-tehuis waren niet gering; doch de lichamelijke en morele gevaren verbonden aan de treinreis, aan het omzwerven voor en na school door de vreemde stad, aan de ongelimiteerde en ongecontroleerde keuze van vriendjes en vriendinnetjes, aan het zoolang zijn buiten het ouderlijk toezicht, wogen toch zwaarder en daarbij kwam dan nog dat ná dezen langen dag het huiswerk gemaakt moest worden, waardoor aan de jonge kinderen elke gelegenheid werd ontnomen tot spel en vermaak in den huiselijken kring".

In 1926 kreeg de gemeenteraad van Ede voor het eerst een verzoek tot het oprichten

van een lyceum of gymnasium. Uiteraard vergezeld van de bede om een gemeentelijke subsidie. Het initiatief ging uit van een aantal particulieren. De financiële positie van de gemeente was echter niet rooskleurig; met algemene stemmen wees de gemeenteraad, voornamelijk uit bezuinigingsoverwegingen, het verzoek af⁽³⁾.

Juliana-Lyceum

Vier jaren later, begin 1930, kondigde burgemeester Creutz aan dat er een nieuw plan bestond en de Edesche Courant opende op 25 januari juichend: " 't Ging als een blijde mare door ons dorp, dat burgemeesterlijke woord, dat bij de behandeling van de begroting in de gemeentelijke vergaderzaal heeft weerklonken: een lyceum!" Ditmaal geen bezuinigingen; een lyceum zou de gemeente wel geld kosten, maar opende de weg naar betere tijden. "Niet bang zijn, wagen.... Wie waagt, die wint. Wie niet met zijn tijd meegaat, komt achteraan. [...] De Edesche Huisvrouwen, actief als altijd, betuigen reeds hun instemming", zo meldde de Edesche Courant.

Zelfs de Edese VVV bleef niet aan de kant staan. Zij verspreidde 1500 circulaire onder de bevolking om de burgers op te wekken hun instemming met het lyceumplan door middel van het inzenden van een aangehechte strook kenbaar te maken. Een maand later waren er 200 reacties binnen. De VVV was van mening dat Ede door het ontbreken van een school voor middelbaar onderwijs veel van zijn aantrekkelijkheid als vestigingsplaats verloor. Gezinnen met kinderen verhuisden bij voorkeur niet naar Ede, terwijl sommige in Ede woonachtige gezinnen met kinderen die naar de middelbare school moesten, Ede verlieten.

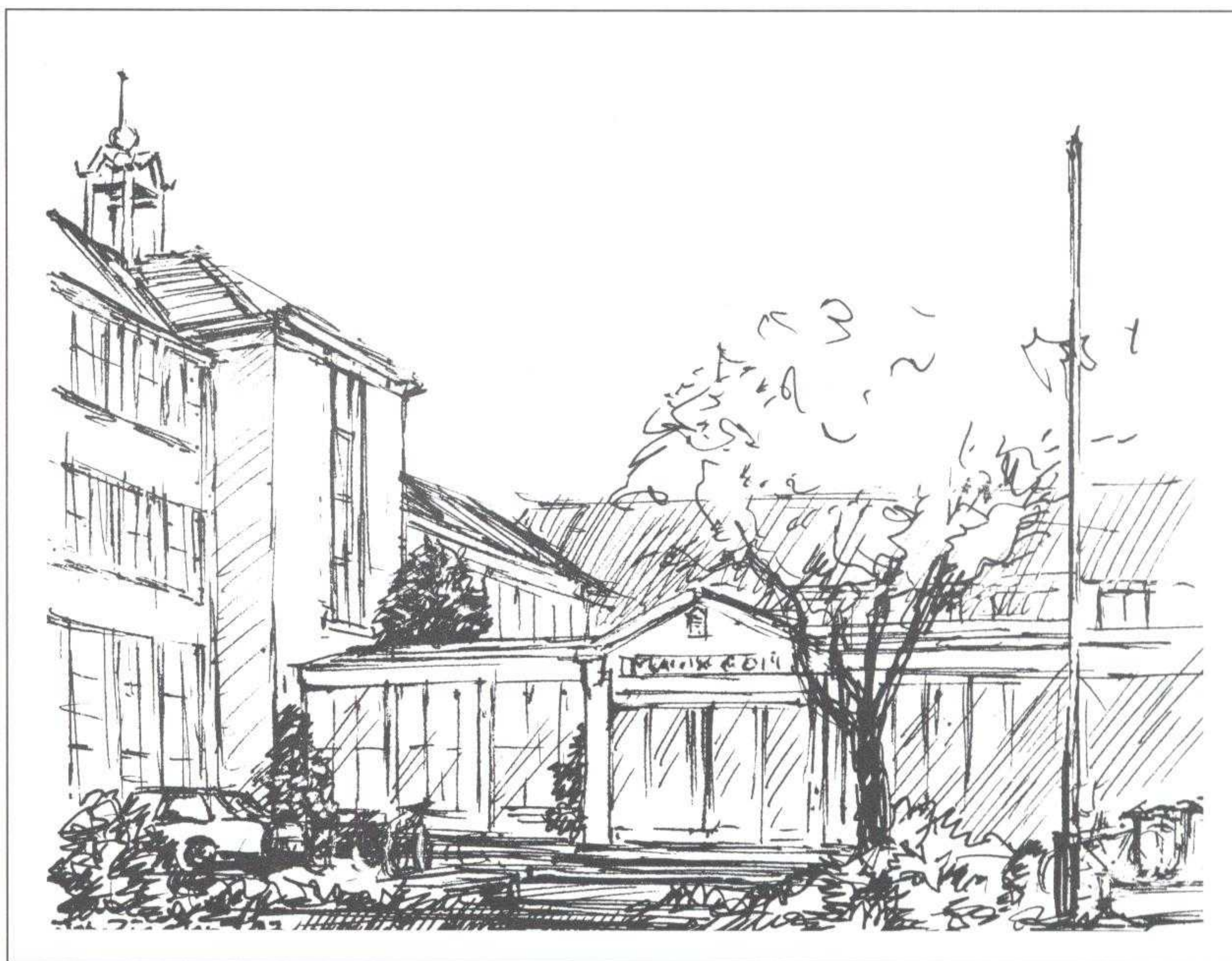
Een vertegenwoordiger van de in Den Haag gevestigde Vereeniging "De Indische Verlofganger" bracht op zekere dag een bezoek aan het kantoor van de VVV te Ede. De Haagse vereniging verstrekke gegevens over

hotels, pensions, vestigingsplaatsen, enz. aan Nederlanders die tijdelijk of definitief uit Indië naar Holland zouden komen. De conclusie van de functionaris staat in de Edesche Courant van 22 februari 1930: "Wij kunnen Ede niet aanbevelen, want er is geen Middelbaar Onderwijs; overigens is de plaats door ligging en omgeving in alle opzichten geschikt voor repatriërende families uit Indië". De Edese VVV voegde hieraan toe: "Een lyceum is eene levensvoorwaarde voor Ede geworden. Middenstanders, hotel- en pensionhouders, huiseigenaren en aannemers, geeft u terdege reken-schap".

De circulaire werd goed gelezen, ook in protestants-christelijke kring. Daar vreesde men dat het op te richten lyceum openbaar (= neutraal) zou worden en dat het christelijk onderwijs de boot zou missen. Een ingezonden stuk in dezelfde editie van de Edesche Courant riep "alle Christelijke personen en vereenigingen" op: "verloochent Uw principe niet, blijft niet ten achter, maar vult de strook onder aan de circulaire als volgt in: 'mits deze inrichting wordt gesticht op Christelijken Grondslag'."

In het Edese dreigde een schoolstrijd. De vraag was niet meer: "Moet er een lyceum komen?", maar: "Moet het een christelijk of een openbaar lyceum worden?" Boven het redactionele hoofdartikel van de Edesche Courant van 15 maart 1930 staat dan ook: "De Splijtzwam". Het standpunt van de redactie laat geen ruimte voor twijfel: "Het 'liever geen Lyceum dan een Lyceum dat niet van mijn richting is', is een uitspraak die wij hopen niet meer te horen. Het gemeentelijke belang eist een Lyceum. De zaak zal er bij winnen indien de voorstanders van een Lyceum elkaar tegemoet treden, beziel met den innigen wensch om tot overeenstemming te komen". Daartoe moest, volgens de redactie, de inrichting een gemengd bestuur krijgen, waarin rechts en links op gelijke wijze vertegenwoordigd zouden zijn.

De voorstanders van openbaar onderwijs zagen de bui al hangen. Zij vormden een "Voorlopig Comité tot bevordering van middelbaar en voorbereidend hoger onderwijs op onpartijdigen grondslag te Ede". In de sociëteitszaal van "Het Hof van Gelderland" werd een bijeenkomst belegd met

Ingang van het hoofdgebouw van het Marnix College. Pentekening van J. Ziegler, april 1997.

vijftig belangstellenden. De voorzitter, Jhr. Van den Bosch, verklaarde dat het "gezien echter de bekende toestanden in deze gemeente" niet onmogelijk leek dat enkele politieke partijen zouden trachten B & W in de richting van een christelijke school te drijven. Het comité wilde een school die toegankelijk zou zijn voor alle godsdienstige en politieke richtingen. De vergadering besloot echter met het oprichten van een neutraal lyceum nog even te wachten tot er een gezamenlijke vergadering met o.a. de burgemeester zou zijn geweest.

Voortgezet overleg leidde ertoe dat op 15 mei 1930 op voorstel van burgemeester Creutz de "Vereeniging Het Juliana-Lyceum" werd opgericht; ditmaal geen initiatief van particulieren, maar vanuit "allerhoogste Stelle". De belangen van Ede werden daarbij niet vergeten. De zwakke financiële positie van de gemeente was een gevolg van het uitzonderlijk lage percentage inwoners met hogere inkomens. Daarom wilde men nieuwe inwoners aantrekken en het vertrek van ingezetenen naar elders voorkomen. Zodoende zou men de gemeente vooruithelpen en haar financiële draagkracht vermeerderen. De bedoeling was "de gemeente Ede als plaats van vestiging en verblijf nog aantrekkelijker te maken dan ze al is." Op 1 september 1931 zou de school met een 1e en een 2e klas van start gaan.

Het bestuur bestond uit drie voorstanders van protestants-christelijk en drie voorstanders van openbaar (= neutraal) onderwijs. In het destijds volledig verzuilde Nederlandse onderwijsbestel betekende dit een unieke vorm van samenwerking: decennia vóór de term "samenwerkingsschool" zou worden uitgevonden, kende Ede al een vereniging die een dergelijke opzet nastreefde. De leden van de vereniging werden in twee groepen verdeeld. Groep A: voorstanders van onderwijs op christelijke grondslag en groep B: zij die onderwijs op neutrale grondslag wensten. Volgens artikel 6 van de statuten moest ieder lid van de vereniging schriftelijk aan het bestuur meedelen "bij welke groep hij wenscht te worden ingedeeld" ⁽⁴⁾.

Grondslag

De grondslag formuleerde men als volgt:

1. "Het onderwijs wordt gegeven met eerbiediging van de beginselen van den Christelijken godsdienst. De leeraren onthouden zich daarbij van iets te leren, te doen of toe te laten, dat strijdig is met den eerbied, verschuldigd aan de godsdienstige begrippen van de ouders of verzorgers der leerlingen, alsmede van het verspreiden van leeringen, strijdig met de bestaande Staatsorde.
2. Alvorens zijn functie te aanvaarden, is ieder lid van het onderwijzend personeel verplicht een verklaring te tekenen, houdende, dat het den in de voorgaande alinea aangegeven grondslag aanvaardt."

Evenals de grondslag ademen ook de bepalingen betreffende de weekopeningen en -sluitingen en de godsdienstlessen de geest van het compromis:

1. "De lessen aan het Lyceum worden wekelijks voor den aanvang van den schooltijd met Bijbellesing en gebed geopend en na het einde van den schooltijd op dezelfde wijze gesloten. Leerlingen wier ouders of verzorgers daartegen bezwaar hebben, behoeven bij die opening en sluiting niet tegenwoordig te zijn.
2. Tot de aan het Lyceum te onderwijzen vakken behoort godsdienstonderwijs in orthodox-Protestantsche richting. Op verzoek hunner ouders of verzorgers worden de leerlingen van het volgen van genoemd onderwijs vrijgesteld. Aan deze leerlingen zal gedurende dien tijd in een ander leervak onderwijs worden gegeven" ⁽⁵⁾.

In de gemeenteraadsvergadering van september 1930 werd medegedeeld dat de "vereeniging eerlang met een adres bij den Raad zal komen" ⁽⁶⁾. Op 27 januari 1931 was het zover: de gemeenteraad boog zich opnieuw over een plan voor een middelbare school in Ede. De vereniging vroeg een jaarlijkse subsidie van f15.000.- Het voorstel werd door de raad met grote meerderheid aangenomen ⁽⁷⁾.

Het enthousiasme van de redactie van de Edesche Courant kende geen grenzen: "Triomf, de vreugde stijgt ten top. Door het nemen van dit besluit heeft de Raad zich zelf gelauwerd. Tot in lengte van dagen zal het besluit van 27 Januari 1931 beschouwd worden als de grondslag van een nieuwe toekomst, welke voor Ede aanbreekt", zo staat in de editie van 31 januari 1931.

Aan de subsidieverlening stelde de raad een drietal voorwaarden:

1. de jaarlijkse begroting moet door de raad worden goedgekeurd;
2. twee bestuursleden moeten door en uit de raad gekozen worden, één voorstander van christelijk onderwijs en één voorstander van neutraal onderwijs;
3. de weekopeningen en -sluitingen moeten door de rector worden verricht, die daartoe tot de orthodox-protestantse richting moet behoren.

"Compromisschool"

Tijdens de discussies in de raad werd van orthodox-protestantse en vrijzinnig-democratische zijde vooral bezwaar gemaakt tegen de grondslag van het Lyceum en de doorwerking daarvan in het schoolgebeuren. Volgens de heer Kroon (Vrijzinnig Democraten) zit er "zooveel halfslachtigs in. Het schijnt een Lyceum te moeten worden met een Christelijken grondslag.[...] Als het ding nu als een halfslachtig Christelijk iets wordt opgericht, is het over een poosje heelemaal Christelijk". De burgemeester merkte daarna op "dat het hier niet gaat over een Christelijk Lyceum, maar over het Juliana-Lyceum", waarop de heer Kroon erkende "dat hij zich dan eenigszins vergist heeft". De heer Van der Deure van de ARP kwam echter de heer Kroon te hulp: "Het Lyceum zal veel hebben van een amphibie. De geheele opzet verloochent een 50-jarige schoolstrijd"⁽⁸⁾.

Ook de weekopeningen en -sluitingen vormden onderwerp van bespreking. Raadslid Van der Deure meende dat deze "natuurlijk door den Rector moeten worden gedaan. Wil deze bepaling voor de leden der Rechtsche Raadsclub eenige bete-

kenis hebben, dan is het noodig, dat de Rector [...] van orthodox-protestantsche richting zal moeten zijn". De heer Van Tongeren (Sociaal-Democratische Arbeiderspartij) kon zich hier absoluut niet mee verenigen: "Als de Rector Christelijk moet zijn, zal spoedig de geheele inrichting en alle leeraren Christelijk zijn". De heer Kroon beaamde dat: "Spreker is bang dat, wanneer het Lyceum er maar eenmaal is, de andersdenkenden er zoo gauw mogelijk uitgedrukt worden". Met betrekking tot de voorwaarde dat de rector orthodox-protestants moet zijn, merkte hij op "dat het zoo helemaal een poppenkast wordt. Het is net een melkzaak, waarin de melkboer probeert, hoeveel water er wel bij de melk kan". Hij stemde tegen, "omdat hij er niets voor voelt melkboer te zijn"⁽⁹⁾.

Ondanks de goedkeuring door de gemeenteraad verdween het voorstel vanwege een te gering leerlingenaanbod voor enkele jaren naar de achtergrond. Jammer, vooral voor de Edese middenstand en de gemeentelijke financiën. Een van de voorstanders van het Juliana-Lyceum, raadslid Bouman (Onafh.), had zijn stemgedrag gemotiveerd met de opmerking: "Een korps van ambtenaren zal zich hier vestigen, dat zeker gezamenlijk een salaris zal verdienen van f100.000.- Dit bedrag wordt toch ook weer grootendeels in de gemeente verteerd". Burgemeester Creutz haakte daar dankbaar op in: "Burgemeester en Wethouders erkennen, dat de oprichting van een Lyceum mede gewenscht is, om den financiëlen toestand der gemeente te verbeteren"⁽¹⁰⁾.

Nieuwe plannen

Tezelfdertijd werd elders een ander plan gelanceerd. Twee docenten van de hbs aan het Roelof Hartplein in Amsterdam wilden in Ede een particuliere school voor gymnasium en hbs oprichten, waar het onderwijs op "neutrale" wijze gegeven zou worden. Aan dit instituut zou een internaat voor jongens, aan de Julianalaan, worden verbonden.

Beide plannen werden min of meer verenigd en als voorstel tot het "verleenen van

medewerking inzake de oprichting van een lyceum" door B & W in mei 1935 in de gemeenteraad gebracht. Uit de discussies in de raad blijkt dat de SGP onoverkomelijke bezwaren had. Men wilde een school "waar geleerd wordt, overeenkomstig de Heilige Schrift.[...] Men voegt hier twee groepen bijelkaar die niet bijelkaar passen. Dat moet op den duur strijd geven".

De heer Pereboom (ARP) antwoordde hierop: "Wanneer Christen-ouders hun kinderen naar dit lyceum zenden, dan handelen zij niet in strijd met de doopbelofte. Het is wel geen ideale oplossing voor de voorstanders van het Christelijk onderwijs, maar het is het eenigste middel om iets te bereiken"⁽¹¹⁾.

In 1935 speelde bovendien de economische crisis op de achtergrond een rol. Raadslid Pereboom noemde "een lyceum een levensbelang voor de gemeente, omdat het een middel is om de gemeente uit het moeras te helpen". De heer Bekaar (SDAP), onderstreepte dit: "Door het stichten van een lyceum kunnen we hier kapitaalkrachtige mensen krijgen". En zijn partijgenoot Van Hunnik vulde aan: "Een lyceum is een levensbelang voor [...] de neringdoenden"⁽¹²⁾. De raad besloot ten behoeve van het te vestigen Juliana-Lyceum een subsidie te verlenen van f200.- per in de gemeente Ede woonachtige leerling tot ten hoogste f15.000.- per jaar, onder voorwaarde dat de jaarlijkse begroting door de gemeenteraad zou worden goedgekeurd. Tevens werden twee vertegenwoordigers van de gemeente in het bestuur van het lyceum gekozen⁽¹³⁾.

Te weinig aanmeldingen

Hoe voortvarend de Edese gemeenteraad in dezen ook te werk mocht zijn gegaan, Gedeputeerde Staten van de provincie Gelderland en de minister van onderwijs dachten er anders over. Zij verklaarden zich tegen de subsidiëring van het lyceum, omdat de financiële toestand van de gemeente Ede naar hun oordeel "niet gedooft dat gelden beschikbaar komen voor een instelling waarvan de levensvatbaarheid niet vaststaat"⁽¹⁴⁾.

Zeker wat dit laatste betreft, kan men Gedeputeerde Staten en de minister geen ongelijk geven: het aantal aanmeldingen voor het lyceum bedroeg 25 en het Roelof Hart-instituut telde 1 leerling.

In de raadsvergadering van september 1935 verweet de burgemeester het bestuur van de lyceumvereniging dat het desondanks niet met de school was begonnen. Men had dan overeenkomstig een besluit uit 1926 f60.- subsidie per leerling gekregen. "Bij de opening van de Heideweek is gezegd: die niet waagt, overwint niet. Met meer moed en vertrouwen was het gelukt"⁽¹⁵⁾. Rector en leraren waren zelfs bereid om voor een laag of in het geheel geen salaris les te geven. Maar het bestuur kon niet voor de geraamde kosten instaan en waagde de sprong niet.

Toch was in Ede in de dertiger jaren de behoefte aan middelbaar onderwijs wel degelijk aanwezig. Dit blijkt uit het artikel "Ede op onderwijsgebied": "Het aantal kinderen dat inrichtingen voor Middelbaar en Voorbereidend Hooger Onderwijs in omliggende plaatsen bezoekt, was reeds lang aanzienlijk en bedraagt thans (1937) ongeveer 100"⁽¹⁶⁾. Door de komst van het garnizoen in 1905 en de vestiging van de eerste industrieën (machinefabriek 1902, Concordia-boterfabriek 1903 en de ENKA 1920) was de Edese bevolking gestaag toegenomen en daarmee tevens de vraag naar gymasiaal en middelbaar onderwijs.

Een gebrek aan durf bij het bestuur, wellicht ook een gebrek aan interesse bij de Edese bevolking voor een eigen middelbare school. Ook de forse bezuinigingen als gevolg van de economische crisis hebben ertoe bijgedragen dat de plannen voor een Juliana-Lyceum geen werkelijkheid zijn geworden.

Stichting voor Gymnasiaal en Middelbaar Onderwijs te Ede

Twee jaren na de mislukte poging tot vestiging van een Juliana-Lyceum kreeg Ede alsnog zijn instelling voor middelbaar onderwijs. In 1937 verbonden zich opnieuw voorstanders van een school met een specifiek protestants-christelijk karakter, waar-

van de meesten tot de "autochtonen" behoorden, met een aantal inwoners, meest "import", die een school wensten welke een in godsdienstig opzicht neutraal karakter zou krijgen⁽¹⁷⁾. Als grondslag aanvaardde men hetgeen dienaangaande door de initiatiefnemers van het nimmer opgerichte Juliana-Lyceum destijds was vastgelegd.

In plaats van een vereniging koos men thans voor de stichtingsvorm om te voorkomen dat de grondslag afhankelijk zou zijn van de wisselende inzichten van de ouders. Aangezien de ouders in levensbeschouwelijk opzicht een zeer heterogene groep vormden, wilde het bestuur proberen het christelijke aspect van de school te waarborgen door de invloed van de ouders via de stichtingsbestuursvorm tot een minimum terug te brengen⁽¹⁸⁾.

Op 13 maart 1937 toog het voltallige bestuur van de Stichting "Lyceum Ede" naar de notaris en verklaarde "te zamen een bedrag van f500.- te hebben afgezonderd om daarmee in het leven te roepen een Stichting, welke zal worden geregeerd door (o.m.) de volgende bepalingen of Statuten: art.1: De Stichting draagt den naam van "Lyceum Ede".[...]

art.4: Het onderwijs wordt gegeven met eerbiediging van de beginselen van den Christelijken godsdienst".

Tevens werd bepaald dat de rector van orthodox-protestantse huize moest zijn en de weekopeningen en -sluitingen moest verzorgen. Ook de godsdienstlessen dienden van de orthodox-protestantse richting uit te gaan.

Ouders die zich met de inhoud van de weekoverdenkingen en godsdienstlessen niet konden verenigen, konden voor hun kinderen vrijstelling vragen.

Het bestuur telde acht leden, verdeeld in twee groepen van vier: groep A: voorstanders van onderwijs op christelijke grondslag en groep B: voorstanders van neutraal onderwijs. Statutair werd vastgelegd dat twee van de acht bestuursleden door en uit de gemeenteraad gekozen zouden worden: één behorende tot groep A en één behorende tot groep B.

Zeven maanden later zaten de bestuursleden weer bij de notaris om te verklaren dat de "Stichting Lyceum Ede" omgezet moest worden in de "Stichting voor Gymnasiaal en Middelbaar Onderwijs te Ede". De aanduiding "Lyceum" bleek onjuist te zijn, omdat het bestuur een zelfstandig gymnasium en een zelfstandige hbs had opgericht. Een kostbare vergissing: was de registratie in maart nog gratis, dit keer moest aan recht f1,50 en aan opcenten f0,30 worden betaald⁽¹⁹⁾.

Bij deze twee schooltypen voegde zich het particuliere Roelof Hart-instituut, dat in 1934 in Tiel van start was gegaan en aldaar verbonden was aan het plaatselijke gymnasium. In 1937 verhuisde het instituut naar Ede. Aan deze onderwijsinstelling werden jongens met leermoeilijkheden opgeleid voor de middelbare school. Er was tevens een internaat aan verbonden⁽²⁰⁾.

Eigenlijk gingen in 1937 drie scholen samen onder één rector/directeur. In september van dat jaar werd gestart met een eerste klas gymnasium en een eerste klas hbs, samen iets meer dan dertig leerlingen. In totaal waren er twintig docenten aan de school verbonden⁽²¹⁾.

Unieke identiteit

De school kreeg een voor Nederlandse begrippen unieke identiteit: notabene op de Veluwe met zijn overwegend orthodox-protestantse bevolking van sterk behoudende inslag, was een samenwerkingsverband ontstaan tussen voorstanders van protestants-christelijk en openbaar onderwijs. Met de kanttekening dat dit niet uit idealisme geschiedde, maar uit pure noodzaak, omdat geen van beide groepen de mogelijkheid had een eigen school te stichten.

Opgericht was een school die een duidelijk compromiskarakter vertoonde. Met de formule "Het onderwijs wordt gegeven met eerbiediging van de beginselen van de christelijke godsdienst", schiep men de ruimte die nodig was voor de toetreding van hen die voorstanders waren van openbaar onderwijs. De bepalingen omtrent de godsdienstige opvattingen van de rector en omtrent de strekking van de weekopenin-

gen en -sluitingen en van de godsdienstlessen tonen aan dat de voorstanders van protestants-christelijk onderwijs poogden het in godsdienstig opzicht neutrale karakter van de grondslag te sublimeren door het inbouwen van bepaalde momenten binnen het schoolgebeuren die een duidelijk orthodox-protestants stempel zouden dragen, met de rector als een "wachter op Sions muren". De vrijstellingsregel kwam in dezen tegemoet aan mogelijke bezwaren van "andersdenkende" ouders.

Het gevolg van het compromis was dat in religiosis een sfeer van ruimdenkendheid en tolerantie ontstond, die zowel gelovigen van allerlei richtingen als "andersdenkenden" aansprak.

De oprichters stond een school voor ogen, waar alle ouders in Ede en omgeving hun kinderen naar toe konden sturen. Een school die niet gebonden zou zijn aan kerkelijke dogma's of aan enige kerkelijke denominatie, maar waaraan, gezien de godsdienstige overtuiging van een groot deel van de toenmalige Edese bevolking, een orthodox-protestantse bijkleuring gegeven zou worden.

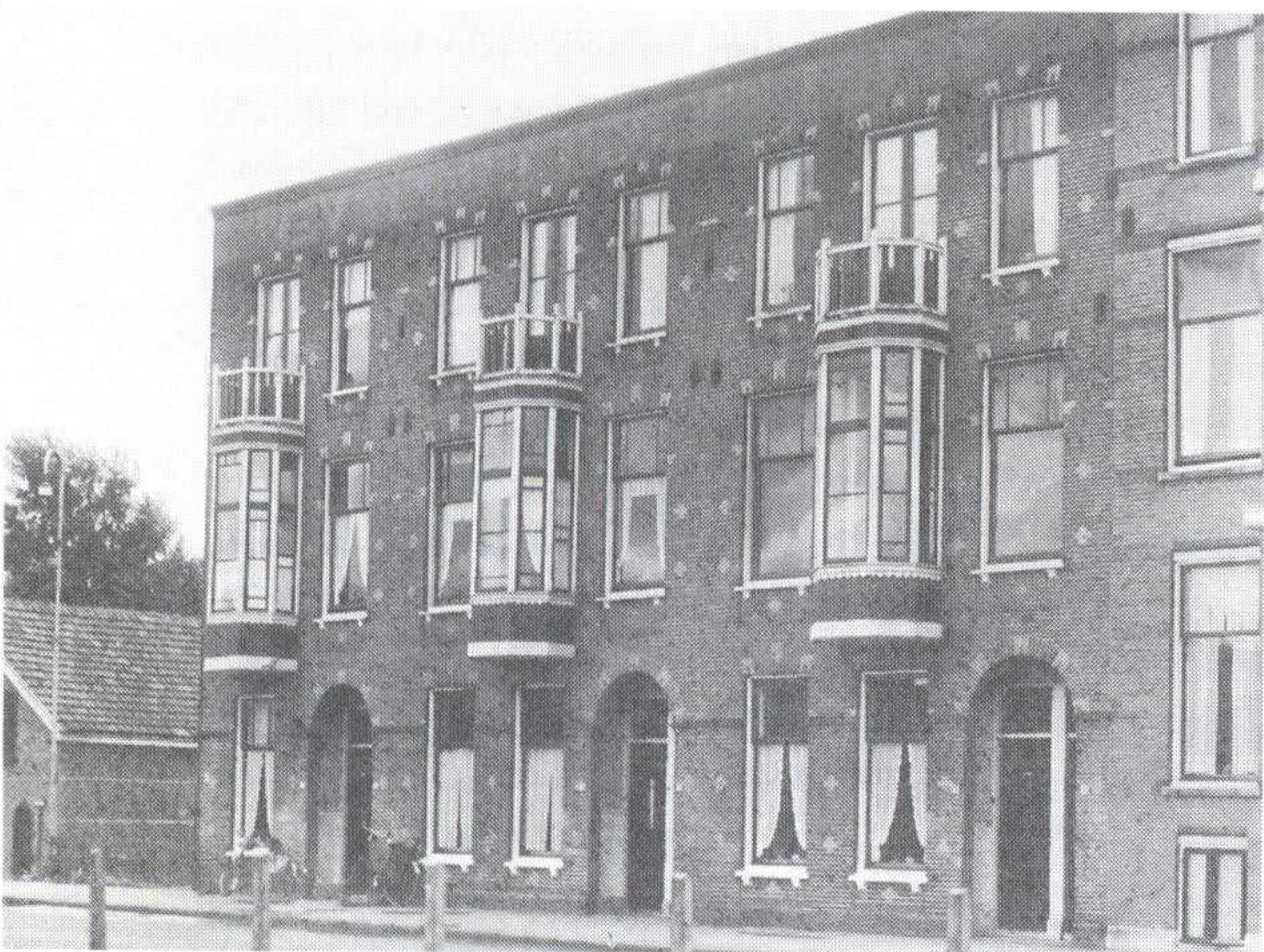
Men had gekozen voor een open opstelling ten aanzien van elke godsdienstige en

levensbeschouwelijke stroming. In deze sfeer van verdraagzaamheid en wederzijdse erkenning en respect konden zelfs docenten met een andere dan de christelijke levensovertuiging worden benoemd. Alleen met betrekking tot de rector werd bepaald dat deze orthodox-protestants moest zijn.

Huisvesting

Van een rijkssubsidie was voorlopig nog geen sprake. Daardoor waren de salarissen van de docenten bepaald niet aan de hoge kant: per lesuur werd 75 cent uitbetaald. Ook de behuizing liet veel te wensen over. Er werd begonnen in de bovenhuizen langs de Parallelweg tegenover het station Ede-Wageningen, alwaar "naar behoefte muren werden gesloopt om grotere ruimten te verkrijgen"⁽²²⁾. Het internaat was gevestigd in het voormalige Parkhotel, en in de huizen ernaast woonden de docenten.

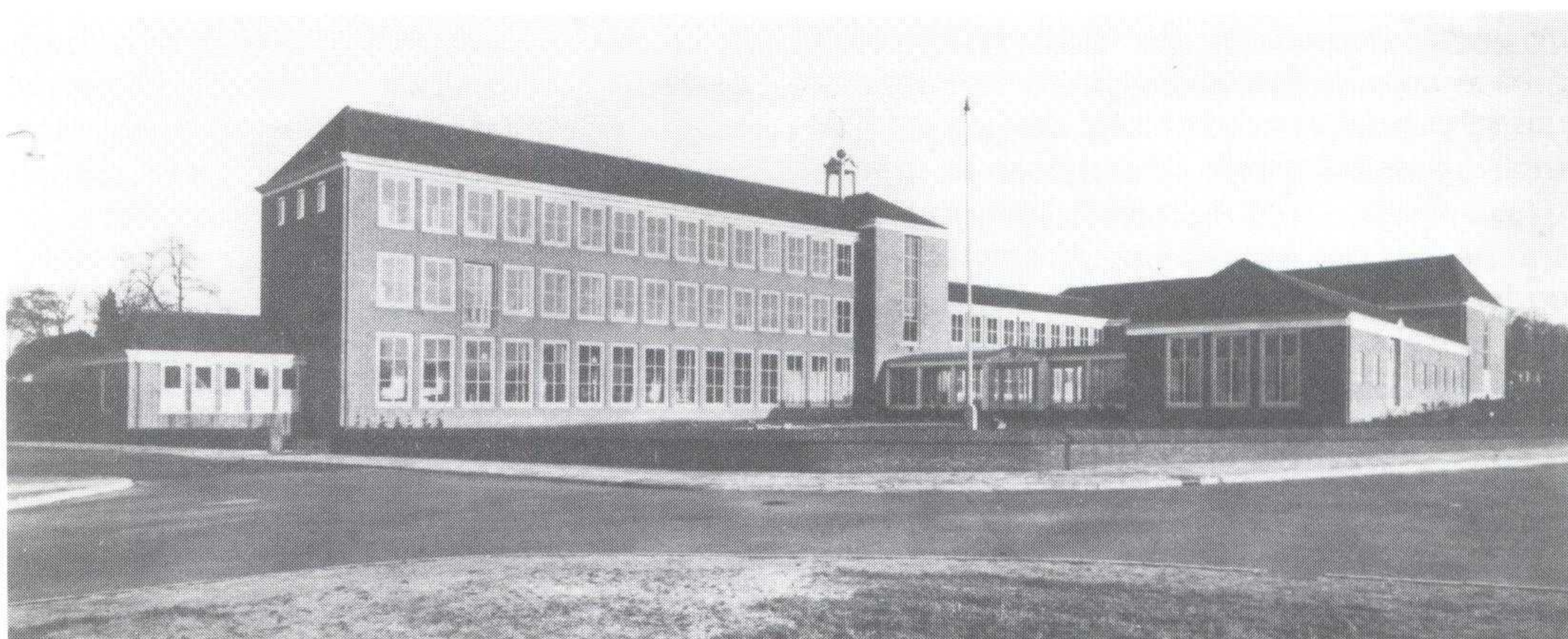
Tijdens de oorlog werd men door de Duitsers uit al deze gebouwen gezet vanwege het risico van mogelijke bombardementen op het station en de spoorlijn, op de AKU en de kazernes met luchtafweergeschut. De school verhuisde naar de mulo's in het dorp, naar het pand van het Leger des Heils, naar de restanten van het afgebrande

Links: Van september 1937 tot maart 1944 was de Stichting voor Gymnasiaal en Middelbaar Onderwijs gevestigd in deze huizen aan de Zuidelijke Parallelweg.

Rechts: Het voormalige "Oranjarahotel" aan de Julianalaan; van 1937 tot 1944 was hier het internaat "Roelof Hart" gevestigd, en van 1946 tot 1953 deed het dienst als schoolgebouw.

(Beide foto's: Gedenkboek Marnix College 50 jaar)

Het Marnix College aan de Gildestraat omstreeks 1953. (Foto nr. 877, archief Gem. Ede)

gemeentehuis en zelfs naar enkele winkels, waar in het magazijn, op de zolder, of in de etalage les werd gegeven.

Het Roelof Hart-instituut ging in de oorlog ten onder. Zelfs de gemeentelijke garantie voor een lening van f 2500.- in 1942 mocht niet baten⁽²³⁾. De oorlogsomstandigheden zullen er ongetwijfeld toe hebben bijgedragen dat zich voor deze particuliere opleiding vrijwel geen leerlingen aanmeldde.

In 1942 mochten de eerste hbs-eindexamens worden afgenomen; een jaar later deden de eerste gymnasiasten eindexamen. Daarmede was de opleiding officieel door het rijk erkend. Dit betekende niet dat de minister van onderwijs met geld over de brug kwam. De eerste rijkssubsidie werd pas in 1946 uitbetaald.

Na de oorlog huurde de "Stichting voor Gymnasiaal en Middelbaar Onderwijs te Ede" het voormalige Parkhotel aan de Oranjelaan van de ENKA.

Raadsgedelegeerden

De gemeente is de stichting vanaf de oprichting tot eind 1953 financieel te hulp geschoten. Op grond van eerdere toezeggingen werd vastgelegd dat het schoolgeld voor een in de gemeente Ede woonachtige leerling niet meer zou bedragen dan het rijks-schoolgeld; wat de school daarboven nodig had kwam voor rekening van de gemeente. "Op dezen schralen bodem moet het jonge plantje wassen. Evenwel, in den letterlijken

zin heeft het Gemeentebestuur voor deze nuttige instelling gedaan wat het kon".⁽²⁴⁾

In verband met de gemeentelijke subsidie benoemde de gemeenteraad een tweetal vertegenwoordigers van de raad in het bestuur van de school⁽²⁵⁾. De gemeenteraad wilde bij gesubsidieerde instellingen een stevige vinger in de pap hebben. Of deze gedelegeerden uitsluitend toezicht op de financiële gang van zaken moesten uitoefenen, dan wel "bestuursleden in volle rechten" waren die zich met alle bestuurszaken mochten inlaten, is nog in december 1953 een punt van discussie in de gemeenteraad geweest. De raad verschaftte zichzelf duidelijkheid en besloot tot het laatste⁽²⁶⁾. Toen dit bevredigend geregeld was, werd nog in diezelfde maand de subsidie beëindigd; desondanks bleven tot 1960 twee raadsgedelegeerden deel uitmaken van het Marnix-bestuur.

Gildestraat 1:

"Vrijwel ideale omstandigheden"

De huisvesting in het Parkhotel was verre van ideaal en zeker niet ongevaarlijk. Van de brandtrap was slechts de bovenste helft aanwezig en deze was bovendien van hout. Wanneer de leerlingen hun jassen aan de kapstok hingen, golfdde de muren heen en weer. Uit sommige muren waren stenen gevallen. Vandaar dat het bestuur op zoek ging naar een geschikte plaats voor een nieuw gebouw. Eind oktober 1950 besloot

de gemeenteraad aan de stichting een stuk grond aan de Achterdoelen te verkopen à raison van f6.- per vierkante meter⁽²⁷⁾.

In 1954 verhuisde de school naar de Gildestraat. De in 1938 ingestelde gemeentelijke commissie van toezicht op het middelbaar onderwijs noteerde in haar jaarverslag: "Bij het betrekken van de nieuwe gebouwen, meent de commissie te mogen zeggen, dat voor Rector, leraren en leerlingen vrijwel ideale omstandigheden zijn geschapen"⁽²⁸⁾.

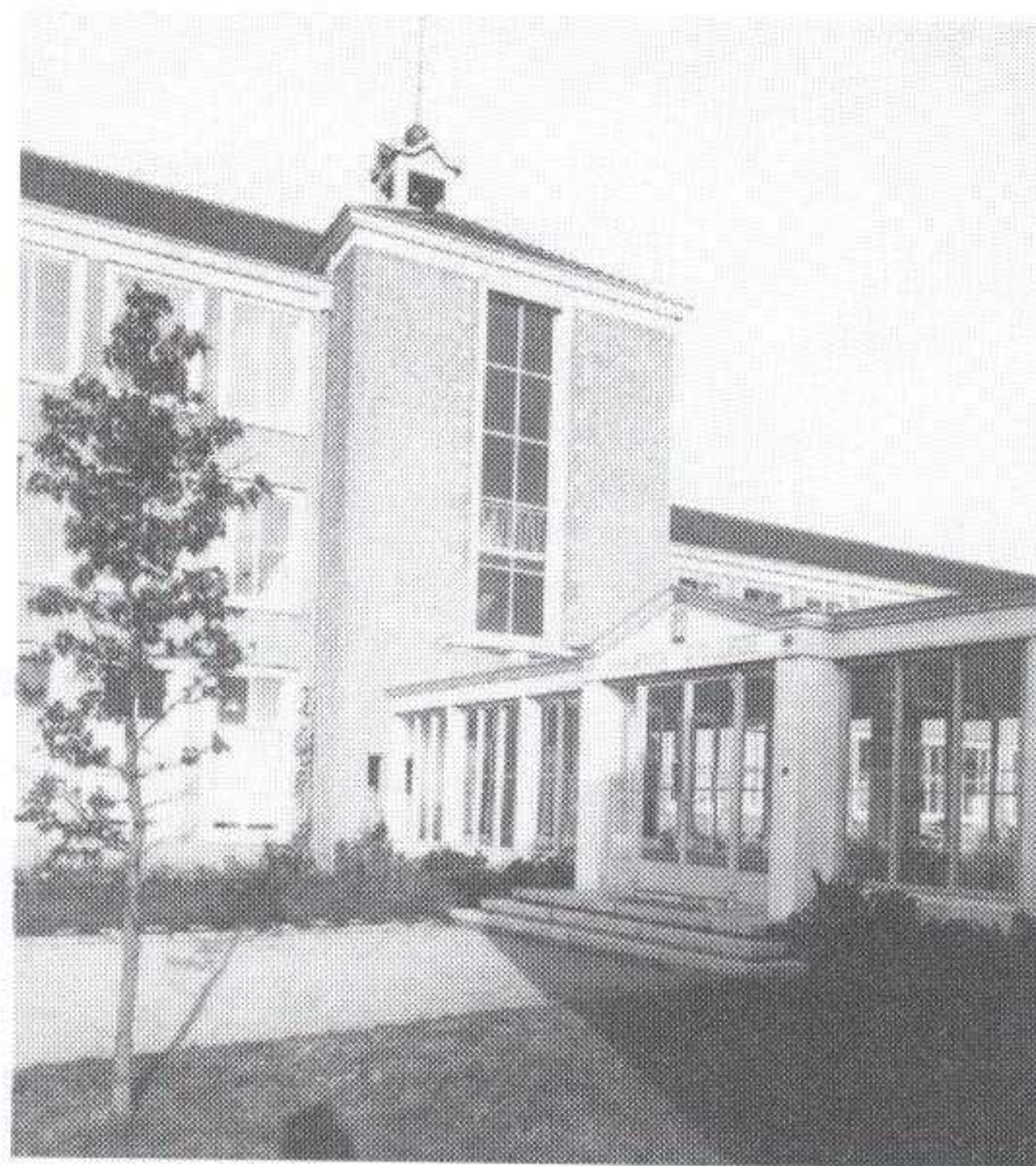
Marnix College

Bij de opening van het nieuwe gebouw in 1954 kreeg de school de naam "Marnix College". Met algemene stemmen had het bestuur in 1952 voor de naam Marnix gekozen, "gezien de kwaliteiten van deze bekende persoon uit onze vaderlandse historie als groot geleerde en letterkundige, tevens dichter van ons nationale volkslied". Hoewel dit laatste nog steeds niet vaststaat, heeft men zelfs het plan gehad in de vestibule het zesde couplet van het Wilhelmus aan te brengen⁽²⁹⁾.

Met de naam "Marnix" dacht men het karakter van de school het best te kunnen typeren⁽³⁰⁾. In de feestrede werden Marnix' grote liefde voor vrijheid en recht geroemd, zijn plichtsbetrachting en bovenal zijn verdraagzaamheid⁽³¹⁾. Bij deze laatste deugd kan men echter de nodige vraagtekens plaatsen, wanneer wij bedenken dat het wezen van een school waar wordt samengewerkt op basis van de gelijkwaardigheid van zeer verschillende levens- en geloofsopvattingen, niet strookt met de ideeën van Philips van Marnix, die in woord en daad de exclusiviteit en meerwaarde van het calvinistische gedachtengoed overduidelijk naar voren heeft gebracht en die tegenover "andersgelovigen" een uiterst intolerante houding heeft aangenomen.

"Geen vleesch en geen visch"

De ruim geformuleerde grondslag van de school bleek voor een substantieel deel van de orthodox-protestantse bevolking van Ede uiteindelijk onoverkomelijke bezwaren te bevatten. Binnen deze groepering zagen velen het Marnix College als een compro-

Ingang van het Marnix College aan de Gildestraat (1953). (Foto nr. 1144, archief Gem. Ede)

misschool en niet als een echte christelijke school. Dat was niet verwonderlijk. Het is inherent aan het compromiskarakter van een samenwerkingsschool.

In 1941 vroeg een vrijzinnig-protestantse ouder, voorstander van openbaar onderwijs, aan het bestuur: "Is de school christelijk of openbaar?" Het antwoord luidde: "De school is noch openbaar, noch christelijk, maar een compromis tussen verschillende levensbeschouwingen"⁽³²⁾. Duidelijker is het wezen van het Marnix College als samenwerkingsschool op basis van verschil in levensovertuiging, wellicht nimmer onder woorden gebracht.

Hier schuilt echter tevens het probleem van de school: in Nederland denkt men in slechts twee categorieën: een school is of openbaar, of christelijk. Be- en veroordelingen van het Marnix College gaan daardoor al zestig jaren van deze indeling uit⁽³³⁾.

Verschillende malen hebben de voorstanders van christelijk onderwijs binnen het Marnix College geprobeerd de school een wat duidelijker christelijk imago te geven. Reeds in 1941 verklaarde de toenmalige rector op een schoolavond: "de school is niet officieel, maar in werkelijkheid wel als christelijk te beschouwen"⁽³⁴⁾.

De praktijk van het compromis schiep echter niet de duidelijkheid die men in orthodox-protestantse kringen wenste. Dat bleek onder andere in 1942 toen uit die kring iemand werd aangezocht om bestuurslid te

worden. Betrokkene weigerde, omdat hij de school "geen vleesch en geen visch" vond, maar een echte compromisschool. Als voorstander van "zuiver Christelijk onderwijs" wilde hij daaraan niet meewerken⁽³⁵⁾.

Toen kort na de Tweede Wereldoorlog het Christelijk Lyceum Arnhem poogde in Ede lessen te starten, had men daar binnen het stichtingsbestuur wel begrip voor. De voorzitter verklaarde: "Onze school heeft langzamerhand het karakter van een neutrale school gekregen". En een ander bestuurslid achtte de school "een monstrum, omdat zij een mengsel is van twee beginselen; de school is niet positief-christelijk"⁽³⁶⁾.

Ook voor de "andersdenkenden" en de voorstanders van openbaar onderwijs was het allemaal enigszins vaag. In 1946 werd van die zijde opnieuw de vraag gesteld: "Is de school neutraal of christelijk?" In zijn antwoord trachtte het bestuur de aparte positie van de school te omschrijven met de termen "bijzonder protestants-christelijk"⁽³⁷⁾.

Het bleef schimmig en in 1952 werd het voorstel gedaan het "orthodoxe cachet" dat de school inzake de statuten had, te laten vallen. Maar daar wilde het bestuur niet aan, omdat dit de basis was waarop de stichting in 1937 in het leven was geroepen⁽³⁸⁾. Vier jaren later oordeelde een bestuurslid dat: "de constructie van de statuten en de samenstelling van het bestuur altijd een beetje zonderling zijn geweest"⁽³⁹⁾.

In 1957 deed de voorzitter van het Marnix-bestuur een nieuwe poging het christelijke accent te verzwaren: "Het Marnix College is in opzet en praktijk geen neutrale school, waar de bijbel contrabande is, maar een 'school met de bijbel', echter geen kerkelijke school, maar een school van algemeen protestants-christelijke signatuur"⁽⁴⁰⁾.

Bij een aantal orthodox-protestanten in Ede bleef desondanks het beeld bestaan van een niet zuiver christelijke school. Dit was voor hen voldoende reden zich te bezinnen op de vraag of een specifiek orthodox-protestantse school niet verkieslijker was.

Commissie van Samenspreking

De gezamenlijke besturen van de christelijke scholen in Ede (CNS-de Ver.'Scholen

met de Bijbel'-de Ver. Hervormde scholen), riepen in 1956 een Commissie van Samenspreking in het leven. Deze wendde zich tot het bestuur van het Marnix College voor een gesprek over een Christelijke school voor Voorbereidend Hoger en Middelbaar Onderwijs in Ede. De commissie verklaarde dat er in protestants-christelijke kring een zekere aversie tegen het Marnix College bestond. "Immers - zo zegt men - het is geen echte christelijke school. Dit laatste is geworden tot een 'spreekwoord in Israël'. Het Marnix College heeft weliswaar verschillende karaktertrekken met een christelijke school gemeen, maar is toch anders." De commissie wilde een school waar het begrip "christelijk" wordt verstaan, zoals het merendeel van de orthodox-christelijke bevolkingsgroep in Ede en omstreken dat verstaat. Waar onderwijs wordt gegeven "bij de open bijbel", dat wil zeggen, waar "geschiedenis wordt behandeld met de Here Jezus in het middelpunt daarvan; de biologie als het relaas van de wondere werken des Heren". Bij de keuze van leerboeken, studiemateriaal en voorbeelden, dient men rekening te houden met het Koningschap van Christus⁽⁴¹⁾.

Volgens de commissie zag men het Marnix College niet als een positief christelijke school, omdat een deel van de ouders en van de leden van bestuur en personeel voorstanders van neutraal onderwijs zijn. Van de door het Marnix-bestuur beweerde evangeliserende werking had men geen hoge dunk: "Aannemende dat dit betekenis heeft voor Gods Koninkrijk, daarmee is nog niet gezegd dat de zaak zelf goed is. (David betekende iets in het Koninkrijk Gods, maar niet alle daden van David zijn goed geweest)", aldus de voorstanders van het latere Streeklyceum⁽⁴²⁾.

In november 1956 kwam het tot een gesprek. De commissie eiste van het Marnix-bestuur dat nieuw te benoemen leraren in ieder geval praktiserende christenen moesten zijn; "andersdenkende leraren dienen (op eerlijke wijze uiteraard) te worden vervangen". Bovendien wilde men een duidelijk gestructureerde beslissende invloed van de ouders; niet alleen een adviserende

stem. Wanneer het Marnix College aan deze voorwaarden zou voldoen, dan zou de school voor deze orthodox-protestanten acceptabel zijn⁽⁴³⁾.

Het Marnix-bestuur zegde toe in de toekomst, voorzover praktisch mogelijk, leraren te benoemen die voor christelijk onderwijs zijn, maar was niet bereid andersdenkende docenten te ontslaan of hun te suggereren te vertrekken⁽⁴⁴⁾.

In haar antwoord noemde de commissie van samenspreking deze houding inconsequent; leraren die zich in deze "verchristelijkingskoers" niet of moeilijk konden vinden, zou men moeten aanzetten tot solliciteren: "Niemand kan het u kwalijk nemen, wanneer u in enkele [...] gevallen, toch consequent waart"⁽⁴⁵⁾.

Ook de eis inzake de invloed van de ouders werd door het Marnix-bestuur afgewezen. Inwilliging zou betekenen dat de stichting moest worden omgezet in een vereniging. Juist via de stichtingsvorm wilde men proberen het christelijke aspect van het schoolgebeuren te handhaven, om niet afhankelijk te zijn van de wisselende inzichten van de ouders⁽⁴⁶⁾.

Vereniging Zuid-West Veluwe

Hierna richtte de Edese groep orthodox-protestanten de "Vereniging voor Christelijk Middelbaar en Voorbereidend Hoger Onderwijs voor de Zuid-West Veluwe" op. Inmiddels was in Wageningen een comité gevormd dat zich beijverde voor een christelijk lyceum voor Wageningen, Bennekom en omstreken. Beide fuseerden in 1958. Na overleg met het Marnix College werd in de fusie-overeenkomst vastgelegd dat de nieuwe school, om elkaars belangen niet te schaden, ten zuiden van Hotel de Neder-Veluwe in Bennekom zou worden gebouwd⁽⁴⁷⁾. Alleen met algemene stemmen zou het bestuur van de vereniging een eventuele wijziging van de locatie kunnen goedkeuren.

De beoogde situering werd in een schrijven van de vereniging aan het bestuur van het Marnix College bevestigd. Het betekende dat de nieuwe school geen directe concurrent voor het Marnix College zou worden.

Oorspronkelijk had de Edese vereniging gedacht aan een plaats op de grens van Ede en Bennekom in de buurt van het Streekziekenhuis. Terecht had het Marnix-bestuur dit als een bedreiging gezien. Een locatie ten zuiden van hotel De Neder-Veluwe zou voor de voorstanders van protestants-christelijk onderwijs in Wageningen, Bennekom, Renkum, Heelsum en Rhenen bovendien veel gunstiger zijn. En voor Edese jongelui is het slechts acht minuten verder fietsen. Een niet te hoge prijs "als daarmee de vrede in het Edese Jeruzalem bewaard zal blijven", zo schreef de secretaris van het Marnix-bestuur⁽⁴⁸⁾.

Vereniging

"Het Christelijk Streeklyceum"

Helaas was de vrede hiermee niet gered. Er ontwikkelde zich een ordinaire schoolstrijd. De Edese groep onder leiding van piano-handelaar Rippen wilde bij nader inzien per se een school in Ede en trad uit de Vereniging Zuid-West Veluwe. Op 12 februari 1959 werd de Vereniging "Het Christelijk Streeklyceum" opgericht met als grondslag: "De Heilige Schrift als Gods onfeilbaar Woord naar de belijdenis van de kerken van de reformatie hier te lande, zoals die in 1618/9 is vastgelegd in de Drie Formulieren van Enigheid"⁽⁴⁹⁾. Voorzitter werd de heer Rippen, secretaris Ds. Fokkema.

De nieuwe vereniging kondigde aan een school in Ede-dorp te zullen stichten. Door de besturen van de Vereniging Zuid-West Veluwe en het Marnix College werd dit als woordbreuk opgevat. De door alle bij de fusie betrokken partijen ondertekende overeenkomst liet geen andere conclusie open. Een aantal leden van de Vereniging Zuid-West Veluwe gaf dit in een brief aan het bestuur van de Vereniging in niet mis te verstane bewoordingen te kennen⁽⁵⁰⁾.

Het Marnix College vroeg hulp aan de landelijke bond van christelijke scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs. Deze bood aan te bemiddelen; het aanbod werd door het Marnix College en door de Vereniging Zuid-West Veluwe geaccepteerd, maar de groep Rippen wenste geen overleg⁽⁵¹⁾.

Geheim besluit gereformeerde kerkeraad

Inmiddels was een geruchtenstroom op gang gekomen. De kerkeraad van de gereformeerde kerk van Ede zou met betrekking tot het nog op te richten Christelijk Streeklyceum een geheim besluit hebben genomen. In de bestuursvergadering van het Marnix College van 4 maart 1960 werd daarover onder meer het volgende opgemerkt: "Naar thans gebleken is, is reeds twee jaren geleden op instigatie van de heer Rippen c.s. een destijds niet gepubliceerd besluit genomen om er bij huisbezoek etc. bij gemeenteleden op aan te dringen hun kinderen niet naar het Marnix College, doch naar een andere christelijke middelbare school elders te zenden"⁽⁵²⁾.

Onder niet geringe druk van buiten moest de brede kerkeraad van de gereformeerde kerk dit toegeven. Uit het verslag van de kerkeraadsvergadering van 22 februari 1960 blijkt dat de raad op 17 februari 1958 een geheim besluit had genomen, waarin de raad te kennen gaf "dat de inhoud van christelijk onderwijs niet alleen bestaat uit facultatief godsdienstonderwijs en de aanwezigheid van een christelijke rector en leraren, maar dat de leerstof zelf geheel vanuit het christelijk geloof gegeven dient te worden; dat in Ede zulk een onderwijs in de Middelbare School niet bestaat en dat het wenselijk is voor Gods Koninkrijk dat daarnaar wordt gestreefd".

De consequentie van deze formulering was dat men het Marnix College niet als een christelijke school zag en dat de ouders bij huisbezoek vermaand moesten worden, op grond van hun doopbelofte "hun kinderen in de voorzeide leer te doen of helpen onderwijzen" en dat zij hen derhalve niet naar het Marnix College moesten sturen.

Kennelijk heeft de discussie in de kerkeraad over het publiceren van dit geheime besluit heel wat voeten in de aarde gehad, want de secretaris besloot zijn verslag met de mededeling: "Des nachts om 13 minuten over half een sluit de praeses de vergadering nadat een van de broeders is voorgegaan in dankgebed"⁽⁵³⁾.

Voor de vele gereformeerden die als docent,

Wandplastiek uit gekleurde cement, ontworpen door de Amsterdamse schilder en beeldend kunstenaar Joop Sjollema. Het kunstwerk, dat 8 bij 12 m groot is, werd in 1964 aangebracht. (Foto nr. 6740, archief Gem. Ede)

bestuurslid of ouder bij het Marnix College betrokken waren, was het alsof hun kerkgenootschap hen had verraden. Vooral voor bestuursvoorzitter Pereboom moet deze ontwikkeling uiterst pijnlijk zijn geweest. Als trouw lid van de gereformeerde kerk en groot voorstander van christelijk onderwijs was hij uit volle overtuiging begonnen aan wat hij als de apostolaire taak van het Marnix College zag: binnen de mogelijkheden van de grondslag een school stichten waar via de weekoverdenkingen en de godsdienstlessen in orthodox-protestantse geest de leerlingen in contact zouden worden gebracht met de bijbel. Zelf drukte hij dit ooit zo uit: "Een stroom van leerlingen is onder de beademing van Gods Woord gesteld, ook leerlingen die nooit hadden gehoord van het verlossende werk van onze Heer en Heiland. Onze school is een zegen geweest. De hemel zal het openbaren"⁽⁵⁴⁾.

Sinds 1937 hadden veel orthodox-protestantse ouders hun kinderen bij het Marnix College ingeschreven. Daar werd godsdienstonderwijs gegeven door een gereformeerde predikant en een dominee van de gereformeerde gezindte binnen de Nederlandse Hervormde Kerk. De rector was van orthodox-protestantsen huize, evenals vele leden van bestuur, curatorium en personeel. Maar dit alles was voor de groep-Rippen onvoldoende waarborg voor een goede opleiding in de voorzeide leer. In die kring werd het Marnix College afgeschilderd als een neutrale school, een compromisschool, een "doorbraakschool", waar werd les gegeven door a-christelijke docenten en docenten die lid waren van de Partij van de Arbeid, waar werd gedanst en waar men aan toneel deed⁽⁵⁵⁾.

Protestbrieven

Vierentwintig ouders en leden van bestuur en personeel van het Marnix College, allen behorende tot de gereformeerde kerk, protesteerden bij hun kerkeraad. Het mocht niet baten. De gereformeerde kerk ging op de ingeslagen weg verder. Van de kansel werd voor de nieuwe school gebeden. In 1961 werd een subsidie toegezegd en tijdens de kerkdienst werd gecollecteerd. De brief van de "24" bleef onbeantwoord.

Opnieuw protesteerde de groep. Gezien de geldelijke steun van hun kerkgenootschap aan het Streeklyceum, kondigden zij aan: "voorshands zullen wij onze jaarlijkse vaste bijdragen niet aan de penningmeester overmaken"⁽⁵⁶⁾.

Het prompte antwoord van de gereformeerde kerkeraad kwam op het volgende neer: komt er een middelbare school op de door de kerkeraad gewenste grondslag, dan kan en mag het advies van de kerkeraad geen ander zijn dan dat de ouders hun kinderen naar die school dienen te sturen.

Wanneer ouders echter "in biddend opzien tot God een keuze doen die afwijkt van het kerkelijk advies, dan acht de kerkeraad dit geen bewijs van onchristelijke levenswandel. Hij moet er in berusten". De plicht van de kerkeraad de gemeente te adviseren blijft onverminderd bestaan. Daarmee werd im-

pliciet het Marnix College als een niet-christelijke school bestempeld en de propaganda voor het Streeklyceum als een gode welgevallig werk verkocht.

Tevens maakte de kerkeraad duidelijk dat een goed-gereformeerd kerklid eigenlijk geen functie bij het Marnix College behoort te vervullen. Omdat de kerkeraad oog had voor de verantwoordelijkheden die een gereformeerde werknemer bij het Marnix College had, achtte de raad "het niet verantwoord zonder meer te adviseren al deze banden te verbreken.[...] Dit zal elk uwer naar de mate van zijn verantwoordelijkheden zelf biddend moeten afwegen".

Inmiddels bestond het Marnix College 24 jaar en waren er nimmer richtlijnen als de hier genoemde uitgegaan.

En passant werd nog even vermeld dat er in de organen van de gereformeerde kerk waarschijnlijk geen plaats meer zou zijn voor het Marnix College: "Bij advertenties voor kerkblad en jaarboekje (wordt) voorrang (ge)geven aan scholen welke de kerkeraad in overeenstemming acht te zijn met zijn streven".

Wat de financiën betreft, werd de opschorting van de betaling van de jaarlijkse bijdragen niet erg op prijs gesteld: "Broeders, dit is een zaak uw geestelijke standing onwaardig, een struikeling in de 'hitte van de strijd' en naar de kerkeraad nog steeds gelooft..... door velen niet zo bedoeld. Enkelen uit uw kring distancieerden zich er reeds van of kwamen op het dreigement terug. De kerkeraad verwacht van u allen dat deze dreiging ongedaan wordt gemaakt. U wekke uw kring op, de betaling voor 1961 te hervatten, evt. achterstand aan te zuiveren, en spontaan mee te werken aan de SSK-actie en plaatselijke uitbouw".

Uiterst wrang voor de briefschrijvers moet de zinsnede zijn geweest, waarin de kerkeraad tot de conclusie kwam dat: "wanneer u de gehele zaak nu eens in dit licht beziet, dan kunt u o.i. de stichting van een christelijke middelbare school niet alleen aanvaarden, maar u er zelfs in verblijden.[...] Met heilbede en broederlijke groeten"⁽⁵⁷⁾.

Met dit "verblijden" liep het niet zo'n vaart. De gereformeerden binnen het Marnix Col-

lege wisten waar zij aan toe waren. De school die zij als voldoende christelijk beschouwden en waar zij uit volle overtuiging werkten, werd door hun kerk als niet christelijk afgewezen; sterker: zij werden opgewekt deze school "na biddend afwegen" zo spoedig mogelijk te verlaten en via hun jaarlijkse bijdragen mochten zij meebetalen aan de school die door de oprichters bewust binnen het dorp Ede was gepland om de kinderen van de gereformeerde gezindte aan het Marnix College te onttrekken. De houding van hun kerkgenootschap en de aanmatigende toon van de brief van hun kerkeraad heeft hen verbijsterd.

De dominee met de vele petten

In 1960 werd door de Vereniging "Het Christelijk Streeklyceum" bij de gemeenteraad een verzoek tot beschikbaarstelling van een noodgebouw ingediend. Het verzoek werd door B & W positief ontvangen en door de wethouder van onderwijs, Ds. Fokkema (ARP), in de raadsvergadering met verve verdedigd.

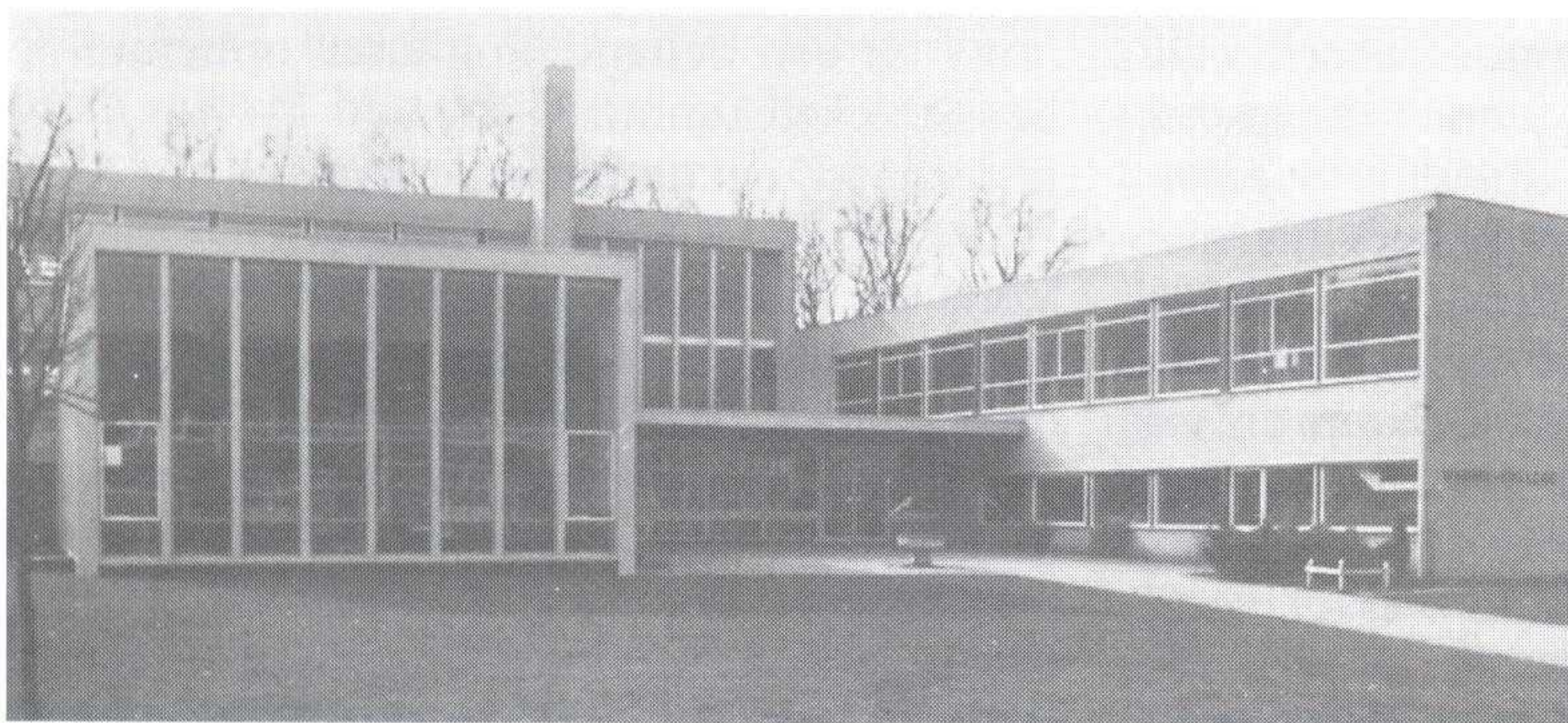
Ter gemeenteraadszitting werd echter opgemerkt dat de wethouder van onderwijs tevens bestuurslid van het Streeklyceum was en een van de raadsleden vroeg zich hardop af: "Er zullen mensen zijn die zeggen: 'Nu zit de wethouder van onderwijs in dat bestuur en nu moet je eens zien hoe snel alles gaat'.[...] Misschien zijn er andere verenigingen, b.v. de vereniging van een zekere meneer X, die ook baat kunnen vinden bij een lidmaatschap van de wethouder van onderwijs".

Maar de koek was nog niet op: genoemde wethouder bleek namelijk ook nog president-curator van het Marnix College te zijn, wat een ander raadslid de opmerking ontlokte: "Als het Marnix College zo tekort schiet, dan begrijp ik niet, dat hij daarvan ooit president-curator heeft willen worden". De dominee verdedigde zich met de mededeling: "Ik wil U er alleen even aan herinneren dat ik een buitengewoon oecumenische figuur ben. Overal waar ik geplaatst word, weet ik waar mijn plaats is en wat ik moet doen. (Ik ben) bestuurslid van het Julianaziekenhuis, maar vorig jaar heb ik

mij voor een behandeling laten opnemen in het Streekziekenhuis"⁽⁵⁸⁾.

Inderdaad, oecumenischer kan het niet.

Voor de orthodox-protestanten waren de statuten van het Marnix College echter onverteerbaar, in het bijzonder artikel 4: "Het onderwijs wordt gegeven met erkenning van de beginselen van de christelijke godsdienst. De leraren onthouden zich daarbij van iets te leren, te doen of toe te laten wat strijdig is met de eerbied verschuldigd aan de godsdienstige gevoelens van ouders of verzorgers van de leerlingen"⁽⁵⁹⁾. Volgens de wethouder, annex president-curator, bestuurslid, dominee en lid van de Tweede Kamer, pretendeerde het Marnix College daarmee geen christelijke school te zijn; een openbare school gaat van dezelfde regels uit. Zelfs in het jaarboekje van de Christelijke Vereniging voor Voorbereidend Hoger en Middelbaar Onderwijs staat het Marnix College niet als een christelijke, maar als een bijzondere school te boek: "De bond voor christelijk VHMO signaleert het Marnix College dus niet als een christelijke school, maar als een bijzondere school, zoals b.v. de lagere school van de Edese schoolvereniging aan het Zwarte Laantje". En dat komt omdat de school, aldus de wethouder van onderwijs, "zichzelf 'bijzondere school' noemt. [...] Dat wil dus zeggen, dat men zelf geen christelijke school wil zijn. Anders had men de woorden 'christelijke school' gebruikt. En dat doet men niet". De raad ging akkoord en het Streeklyceum kreeg de gewenste noodlokalen, een jaar later gevolgd door een gemeentelijke subsidie; daarmee was de scheiding definitief. De president-curator van het Marnix College bekreunde zich niet om deze ontwikkeling. Als wethouder van onderwijs en bestuurslid van het Christelijk Streeklyceum had hij zijn zin: "Het Christelijk Streeklyceum is opgericht, omdat er ouders zijn die zodanig christelijk onderwijs voor hun kinderen begeren dat ze in elk opzicht verantwoordelijk zijn, ook tegenover God in hun doopbelofte.[...] Dat er al een middelbare school is doet niets ter zake, want dat is geen christelijke school"⁽⁶⁰⁾.

Hoofdingang van de in 1968 geopende dependance van het Marnix College aan de Van Okeghemlaan. (Gedenkboek Marnix College 40 jaar)

Nadat was gebleken dat Ds. Fokkema in 1960 op het ministerie van onderwijs als woordvoerder was opgetreden bij het aanvragen van een rijkssubsidie voor het Streeklyceum, was dit alles voor het Marnix-bestuur voldoende aanleiding Ds. Fokkema in overweging te geven zich als curator terug te trekken. Ondanks de mededeling van het bestuur dat de andere curatoren niet meer met hem wensten te vergaderen, weigerde hij ontslag te nemen. Naar zijn mening behoorde hij in zijn functie van wethouder van onderwijs alle onderwijsinstellingen in de gemeente Ede te steunen. Derhalve was hij gerechtigd bij alle onderwijsinstellingen een bestuursfunctie te bekleden. Het Marnix-bestuur kon hier weinig begrip voor opbrengen en gaf hem vervolgens zijn congé⁽⁶¹⁾.

Toename aantal leerlingen

Ondanks de komst van een tweede middelbare school groeide het aantal leerlingen van het Marnix College. De gunstige locatie in het centrum van het dorp, de bevolkingsgroei in de jaren 50, 60 en 70, het open karakter van de school dat vele nieuw-ingezetenen van Ede zeer aansprak, en het door de school gevoerde beleid met name ten aanzien van het opzetten van vele onderwijskundige experimenten, zoals in 1964 het havo-experiment, hebben het Marnix College in die jaren een explosieve groei bezorgd naar een totaal van bijna 1300 leerlingen. Zelfs de bouw van een nieuwe vleugel aan de "School in het Centrum", bleek al spoedig niet voldoende. In 1968 werd aan de Van Okeghemlaan een dependance

geopend, waar alle eerste en tweede klassen werden ondergebracht.

Oecumenisch-christelijk

De schoolstrijd rond het ontstaan van het Streeklyceum had ervoor gezorgd dat het bestuur van het Marnix College steeds duidelijker de school als een christelijke school naar voren schoof. Maar dan wel een school die niet kerkelijk gebonden was en open stond voor elke kerkelijke denominatie. In deze tijd duikt voor het eerst in officiële stukken de term "oecumenisch-christelijk" op. Hoewel de statuten een geheel andere taal spreken, meldde het bestuur in 1957 dat "onze school van de aanvang af bedoeld was als en het karakter heeft gehad van een oecumenisch-christelijke school"⁽⁶²⁾. Helaas verzuimde men aan te geven wat hier onder oecumenisch-christelijk verstaan moet worden.

In een brief aan het bestuur van de Vereniging Zuid-West Veluwe stelde het Marnix-bestuur de retorische vraag: "Vindt U ons oecumenisch streven zo verderfelijk?"⁽⁶³⁾. En in 1960 schreef men over "samenwerken op oecumenische grondslag"⁽⁶⁴⁾, maar drie maanden later werden de statuten aanmerkelijk aangescherpt in protestants-christelijke richting. Artikel 2 werd gewijzigd in: "onderwijs van algemeen protestants-christelijk karakter". Ook het grondslagartikel werd veranderd: "Het onderwijs wordt gegeven met erkenning van de beginselen van de protestants-christelijke godsdienst". Behalve de rector moest voortaan ook de leraar godsdienst de orthodox-protestantse beginselen zijn toegedaan. De inhoud van

het godsdienstonderwijs bleef hetzelfde; ook in de toekomst zou dit in orthodox-protestantse geest gegeven moeten worden⁽⁶⁵⁾.

Na het ontstaan van het Streeklyceum zocht het bestuur van de Katholieke Schoolraad Wageningen e.o. in 1966 toenadering tot het Marnix College. In de Nederlandse samenleving bestond in die tijd een algemene tendens in oecumenische richting, in de zin van toenadering tussen de verschillende christelijke geloofsgemeenschappen. De contacten tussen de rooms-katholieken en het Marnix College pasten geheel in dit tijdsbeeld.

De Katholieke Schoolraad vroeg naar de mogelijkheden om rooms-katholieke leerlingen binnen of in aansluiting op het lesrooster godsdienstonderwijs te geven door een rooms-katholieke priester. Inpassing in het rooster was op grond van de statuten uitgesloten. Een bewijs te meer dat van een oecumenisch-christelijke school nog geenszins sprake was. Het Marnix-bestuur was wel bereid de lessen na schooltijd en onder verantwoordelijkheid, ook in financieel opzicht, van de rooms-katholieke vereniging te doen plaatsvinden. De statuten werden niet aangepast⁽⁶⁶⁾.

De komst van het Streeklyceum luidde voor het Marnix College ook een andere ontwikkeling in. De propaganda voor het Streeklyceum en de morele druk via het beroep op de doopbelofte in gereformeerde kring, misten hun uitwerking niet. Het aantal Marnix-leerlingen uit orthodox-protestantse gezinnen verminderde sterk. Oorspronkelijk was de verhouding protestanten - rooms-katholieken - niet-kerkelijk gebondenen ongeveer: 1/3-1/3-1/3. In 1972 was dit teruggebracht tot: 1/4-1/4-2/4.

Dit had een onmiskenbare weerslag op het hele schoolgebeuren. Reeds in 1968 werd tijdens een bestuursvergadering opgemerkt dat een nieuwe statutenwijziging noodzakelijk was, omdat er "een discrepantie is te constateren tussen de geest van de statuten en de feitelijke situatie op school"⁽⁶⁷⁾.

Bovendien werd in de statuten afwisselend gesproken over "algemeen protestants-christelijk" (art.2), "protestants-christelijk"

(art.4) en "orthodox-protestants" (art.5). Men besloot de artikelen 2 en 5 aanmerkelijk te verruimen en in slechts een enkel geval uitsluitend de term "christelijk" te gebruiken.

Uit artikel 2 verdween de omschrijving "van algemeen protestants-christelijk karakter" volledig. Ook de bepaling omtrent de godsdienstige overtuiging van de rector en de godsdienstleraren werd geschrapt. Het godsdienstonderwijs moest voortaan in christelijke geest worden gegeven (art.5).

De toevoeging "protestants" verdween definitief; het epitheton "oecumenisch" haalde het niet⁽⁶⁸⁾. Dit laatste is des te merkwaardiger omdat een jaar later werd besloten rooms-katholieke ouders een volwaardige positie in alle geledingen van de school te geven. Sindsdien afficheert het Marnix College zich als een oecumenisch-christelijke school.

Kennelijk vond men de tijd nog niet voldoende rijp om de term "oecumenisch-christelijk" ook statutair vast te leggen.

Discrepantie

Ondanks de statutenwijziging bleef er, door het propageren van de school als "oecumenisch-christelijk", een discrepantie bestaan tussen deze aanduiding en het uitgangspunt van de school. Het weglaten van de term "protestants" veranderde niets aan het neutrale karakter van de grondslag, waar, gezien de historie en het functioneren van de school, terecht nog steeds wordt gesproken van: "met erkenning van de beginselen van de christelijke godsdienst". De invulling van het begrip oecumenisch-christelijk is binnen de school vele malen onderwerp van gesprek geweest. In 1973 werd dit in een curatorenvergadering door de voorzitter van het college van curatoren als volgt omschreven: "Het Marnix College opereert duidelijk vanuit de christelijke godsdienst; vanuit dit beginsel, deze evangelische bodem, stelt het zich open voor de wereld"⁽⁶⁹⁾. Deze uitleg maakte van het Marnix College een specifiek christelijke school, maar is strijdig met het in de statuten omschreven uitgangspunt.

Het in godsdienstig opzicht neutrale karakter

ter van de school was hiermee, althans op papier, verdwenen, want: "Opereren vanuit de christelijke godsdienst" suggereert: "instemming met bedoelde godsdienst" en dat is iets anders dan "met erkenning van", zoals de grondslag aangeeft. Het suggereert tevens dat het hele schoolgebeuren vanuit een christelijke geloofsovertuiging wordt benaderd; daarmee kreeg in theorie het christelijke aspect van de school een meer opgelegd karakter en werd beoogd dit niet te beperken tot de weekoverdenkingen en godsdienstlessen.

Waarschijnlijk zijn de "andersdenkenden" en de voorstanders van openbaar onderwijs binnen het Marnix College tijdens de discussies in 1960 en 1973 niet voldoende oplettend geweest.

In de praktijk behield de school echter zijn open opstelling, waarbij aan geen enkele geloofs- of levensovertuiging een bepaalde meerwaarde wordt toegekend. Vanuit hun eigen achtergrond trachten bestuursleden, ouders en personeel een bijdrage te leveren aan het handhaven van een sfeer van samenwerking op basis van volledige gelijkwaardigheid.

Ontzuilde samenwerkingsschool

Het besluit met betrekking tot de rooms-katholieke deelname aan het schoolgebeuren maakte van het Marnix College een voor Nederland volstrekt unieke school. Hebben in een samenwerkingsschool de deelnemende zuilen elk hun kwaliteitszetels in de bestuurlijke organen, bij het Marnix College is van een opsplitsing in zuilen en van het raadplegen van een achterban die men vertegenwoordigt, geen sprake. Protestant, rooms-katholiek en zij die voorstanders zijn van openbaar onderwijs, zijn volledig geïntegreerd en werken hier op persoonlijke titel en op grond van volledige gelijkwaardigheid samen. Aldus werd het Marnix College wellicht de eerste ontzuilde samenwerkingsschool in ons land.

Geheel overeenkomstig dit ontzuilde karakter liet het bestuur bij de toetreding van de eerste rooms-katholieke bestuursleden in 1969 de rooms-katholieke schoolraad van Wageningen weten dat het Marnix College

"geen mandatarissen van enige groepering" kent en dat bij toekomstige vacatures geen overleg met de schoolraad gepleegd zou worden⁽⁷⁰⁾.

Philips van Marnix, Heer van Sint Aldegonde

In dit verband moet ook iets worden opgemerkt over de naam die men in 1954 voor de school bedacht. In hoeverre de naam van Philips van Marnix van Sint Aldegonde toen terecht aan de school is gegeven, is al discutabel; de handhaving van de naam na de toetreding van rooms-katholieken is uiterst merkwaardig. De Nederlandse geschiedenis biedt vele mogelijkheden voor een passender naam voor een samenwerkingsverband van protestanten, rooms-katholieken en andersdenkenden.

De zestiende-eeuwse calvinist Philips van Marnix keerde zich onder meer in zijn geschrift "De Byencorff der Heilige Roomsche Kercke" fel tegen de rooms-katholieke kerk en het rooms-katholieke geloof. "Het is", aldus Presser, "het venijnigste pamflet dat onze Nederlandse letterkunde kent"⁽⁷¹⁾. Marnix heeft in dit bittere anti-roomse schotschrift met verpletterend sarcasme en bijtende ironie het rooms-katholicisme aan de openbare bespotting prijsgegeven.

Marnix was overtuigd in de leer van Calvijn de enige weg der zaligheid gevonden te hebben. In deze gedachtengang is geen ruimte voor andere interpretaties van het evangelie. Rooms-katholieken en aanhangers van andere christelijke groeperingen worden dan afgeschilderd als vrienden van de anti-christ, bestrijders van de waarheid en verachters van Gods Woord en wet. De wederdopers en Sebastiaan Franck en zijn volgelingen werden door Marnix als "geestdrijvers" aangemerkt, tegen wie de staat zou moeten optreden met lijfstraffen en boeten⁽⁷²⁾.

Door de aanhangers van deze "waengelooven" werd de eenvoudige evangelische waarheid, aldus Marnix, "in een uytwendich Apenspel verkeert"⁽⁷³⁾.

Als wij bedenken dat het Marnix College een school is, waar sinds de grondlegging de tolerantie hoogtij viert, waar andere

godsdienstige en levensbeschouwelijke opvattingen als even waar en waardevol worden ervaren als de calvinistische, waar het bestuur enige jaren door een rooms-katholieke voorzitter is geleid en waar godsdienstonderwijs is gegeven door een rooms-katholieke pastor, dan kunnen wij slechts vaststellen, dat de Heer Van Marnix van Sint Aldegonde zich sinds 1969 vele malen in zijn Leidse graf moet hebben omgedraaid om zoveel "paapse stoutigheden" aan de naar hem genoemde school.

De kritische vrijdenker Sebastiaan Franck, met zijn humanistisch-christelijke denkbeelden over onbeperkte verdraagzaamheid en broederschap⁽⁷⁴⁾, werd door Marnix als "geestdrijver" gekwalificeerd⁽⁷⁵⁾, maar heeft ooit gezegd: "Laat niemand proberen de meester van mijn geloof te zijn en mij te dwingen zijn geloof te volgen; hij moet mijn buurman zijn en mijn beminde broeder worden.[...] Ik verwerp niemand, die mij niet verwerpt"⁽⁷⁶⁾. Een dergelijke opvatting past beter bij de sfeer van het Marnix College dan hetgeen Philips van Marnix inder tijd op theologisch terrein heeft geproduceerd in zijn polemieken met andersdenkenden.

Plan voor een dependance in Veldhuizen

De uitbreiding van Ede met de wijk Veldhuizen in de zestiger jaren toonde aan dat de kern van het dorp steeds excentrischer kwam te liggen. Dat gold met name ook voor "De School in het Centrum". In 1969 werd in het bestuur van het Marnix College voor het eerst gesproken over de stichting van een dependance in de nieuwe wijk. Werd dit idee in de bestuursvergadering van november nog als een "onderwijstechnisch monstrum" afgedaan, een maand later besloot men in Veldhuizen een dependance te plaatsen, die voorlopig vanuit het Marnix College geleid zou worden, maar op den duur, met dezelfde signatuur, volledig zelfstandig zou worden. Bij de gemeente werd optie gevraagd op een terrein in Veldhuizen⁽⁷⁷⁾.

Het antwoord van B&W was zeer positief. Op dat moment zagen de voorstanders van

openbaar onderwijs geen kansen voor een eigen middelbare school in Ede. Nadat echter zowel de gemeente-sociograaf als de minister van onderwijs hadden medegedeeld dat er in Veldhuizen niet voldoende mogelijkheden waren voor een school voor voortgezet onderwijs, werden de plannen voor een Marnix-dependance voor ruim een jaar bevroren.

Pas in juni 1971 kwam het onderwerp weer in een bestuursvergadering aan de orde. Opnieuw sprak men zich uit voor een school met een Marnix-signatuur⁽⁷⁸⁾, zonder dit nader te expliciteren.

In de septembervergadering van dat jaar signaleerde men een grote mate van onduidelijkheid bij de buitenwacht aangaande het wezen van het Marnix College. Voor veel buitenstaanders was het Marnix College een "open school", maar dat was een type dat door het bestuur niet gewenst werd, omdat het een "open school" of "samenwerkingsschool" in strijd achtte met de statuten⁽⁷⁹⁾.

Het invullen van dergelijke polyinterpretable begrippen is geen eenvoudige zaak. Kennelijk was het ook voor de bestuursleden niet geheel helder, want vanaf de oprichting is het Marnix College steeds een soort samenwerkingsschool met een zeer open opstelling geweest.

Plan voor een openbare school voor havo/atheneum

De volgende stap werd door het gemeentebestuur gezet, want dit wenste geen school met een Marnix-signatuur. Reeds in 1957 werd het college van B&W bij monde van de heer Van Rijswijk (PvdA) verweten te weinig voor het openbaar onderwijs te doen: "De wethouder denkt: veel beloven, weinig geven, doet de raad in vreugde leven"⁽⁸⁰⁾.

Maar in 1971 was het zo ver. Er werd een aanvraag ingediend voor een openbare school voor havo, later uit te breiden met een atheneum-afdeling. Het Marnix-bestuur besloot hierop zijn aanvraag voor bouwgrond voor een dependance in Veldhuizen in te trekken⁽⁸¹⁾.

De openbare school voor havo werd door

de minister voorlopig niet op het scholenplan geplaatst. De dreiging bleef echter en was toch zodanig dat het Marnix-bestuur zich verschillende malen heeft afgevraagd of er met betrekking tot de statuten iets veranderen moest. Er gingen stemmen op om meer duidelijkheid, maar uiteindelijk wilde men noch een versoepeling, noch een verstrakking. Het open karakter van het Marnix College als oecumenisch-christelijke school, waar ook ouders die voorstander zijn van openbaar onderwijs terecht kunnen, wilde men coûte que coûte handhaven.

Pas wanneer er een openbare school zou komen, was men bereid een wijziging van de statuten aan de orde te stellen⁽⁸²⁾.

Pogingen tot integratie van de VOO in het Marnix College

In september 1973 gaf de Vereniging voor openbaar onderwijs (VOO) te kennen dat zij een gesprek wilde met het bestuur van het Marnix College over artikel 4 van de statuten, om na te gaan in hoeverre het Marnix College bereid zou zijn de school open te stellen voor voorstanders van openbaar onderwijs. Centraal stond de vraag of men van het Marnix College een samenwerkingsschool wilde maken.

De VOO stelde voor, binnen het bestuur van het Marnix College voorstanders van openbaar onderwijs op te nemen en een samenwerkingsverband aan te gaan als in Zoetermeer en Bijlmermeer. De aanvraag voor een openbare school voor havo zou dan worden ingetrokken⁽⁸³⁾.

In een dergelijke samenwerkingsschool heeft elke zuil zijn vertegenwoordigers binnen de bestuurlijke organen en elke deelnemende groepering aanvaardt verantwoordelijkheid voor het totale schoolgebeuren⁽⁸⁴⁾. Het belangrijkste kenmerk van dit soort samenwerkingsschool is het open karakter: elke godsdienstige en levensbeschouwelijke richting is welkom; de school wordt gezien als een ontmoetingsplaats, waar men elkaar niet indoctrinerend op het vlak van de humaniteit vindt⁽⁸⁵⁾.

Het Marnix-bestuur vreesde echter dat bij een samenwerkingsschool volgens de Zoetermeer/Bijlmermeer-constructie te veel van de identiteit van het Marnix College zou moeten worden prijsgegeven en hield de boot af.

Tevens gaf het bestuur aan dat het Marnix College reeds het karakter van een samenwerkingsschool had, maar door de vertegenwoordigers van de VOO werd dit niet

*Luchtfoto (uit 1978) van het hoofdgebouw van het Marnix College.
(Gedenkboek Marnix College 40 jaar)*

als zodanig ervaren. Het Marnix-bestuur wilde uit principiële overwegingen en uit verantwoordelijkheid voor docenten en ouders geen wijziging van de grondslag. Daarmede eindigde ook deze gespreksronde⁽⁸⁶⁾.

De jaren 1970-1973 vormen waarschijnlijk de periode waarin het Marnix-bestuur en de VOO tot overeenstemming hadden kunnen komen. De partijen waren elkaar in deze jaren zeer dicht genaderd; beide bezigden dezelfde term: "samenwerkingsschool", zonder elkaar voldoende duidelijk te maken dat met enige concessiebereidheid de verschillen ten aanzien van de beheersvorm wellicht overbrugd hadden kunnen worden. Integendeel; men groef zich in in zijn eigen ideologisch bepaalde stelling: het Marnix College noemde zich oecumenisch-christelijk en de VOO wenste een samenwerkings-school die als een officiële openbare school zou functioneren.

Nieuwe voorstellen voor een samenwerkingsschool

Nadat verschillende pogingen van het gemeentebestuur de openbare havo op het scholenplan geplaatst te krijgen waren mislukt, benaderden B & W begin 1979 het Marnix College met het voorstel tot een samenwerkingsschool met een brede opzet, waarin alle richtingen, ook de openbare, zouden worden ondergebracht⁽⁸⁷⁾. Het Marnix-bestuur zag echter onvoldoende aanleiding thans wel tot een samenwerkings-school te komen en wees het verzoek af⁽⁸⁸⁾. Een gesprek is er toen niet geweest. Het bestuur van het Marnix College verklaarde na ampele bespreking tot de conclusie te zijn gekomen, dat "het voorkeur verdient het christelijk-oecumenisch karakter van onze onderwijsinstelling te handhaven"⁽⁸⁹⁾. Een mogelijke terugloop van het aantal leerlingen en de daarmee samenhangende vermindering van de werkgelegenheid in geval van de oprichting van een openbare school voor havo/atheneum, werden duidelijk ondergeschikt gemaakt aan het vasthouden aan de oecumenisch-christelijke identiteit.

Een jaar later, in 1980, vond er alsnog een

gesprek plaats over een samenwerkings-school. Het Marnix-bestuur maakte, opnieuw geheel overeenkomstig het ontzuilde karakter van de school, duidelijk dat een eventuele afgevaardigde van het openbaar onderwijs niet een soort belangenbehartiger van die groep kan zijn, maar een "volslagen" bestuurslid⁽⁹⁰⁾. Ook toen kwam men niet tot overeenstemming, mede door het handhaven van het oecumenisch-christelijke epitheton, hoewel dienaangaande statutair niets is vastgelegd.

Wat is de ware identiteit van het Marnix College?

Over de vraag hoe het oecumenisch-christelijke karakter in de dagelijkse onderwijspraktijk aan het Marnix College gestalte dient te krijgen en of deze invulling wezenlijk verschilt van hetgeen door voorstanders van openbaar onderwijs als gewenst wordt gezien voor hun richting van onderwijs, is naar buiten toe nooit diepgaand overleg gepleegd. Het Marnix-bestuur heeft in dezen vastgehouden aan een etiket, terwijl in de praktijk van het schoolgebeuren het oecumenisch-christelijke karakter allang was geëvalueerd naar een invulling die tijdens een van de vele discussies over de grondslag ooit werd omschreven als: "onderwijs en vorming worden gegeven vanuit de fundamenteel menselijke waarden zoals die in de christelijke traditie en in andere godsdiensten en levensbeschouwelijke stromingen zijn vervat"⁽⁹¹⁾.

Ook de voorstanders van openbaar onderwijs hebben zich nimmer de moeite getroost om voor zichzelf de ware identiteit van het Marnix College duidelijk te krijgen. Wellicht heeft geen van beide partijen zich voldoende gerealiseerd dat het Marnix College vanaf de oprichting in 1937 een soort samenwerkingsschool is geweest; het toekennen van enkele kwaliteitszetels in het bestuur van het Marnix College aan vertegenwoordigers van de gemeente of van de VOO had hier de oplossing kunnen brengen. In Nederland bestonden reeds enige tientallen soorten samenwerkingsscholen; wellicht had men in Ede er nog een geheel eigen vorm aan toe kunnen voegen.

Kennelijk is bij het Marnix-bestuur de angst voor invloed van de gemeente te groot geweest; deze koudwatervrees was echter volslagen overbodig: van 1938 tot 1960 hebben twee vertegenwoordigers van de gemeente vanwege de gemeentelijke subsidie deel uitgemaakt van het Marnix-bestuur, zonder dat dit ooit tot problemen heeft geleid.

Van de zijde van de VOO en het gemeentebestuur heeft men te strak vastgehouden aan de openbare signatuur van een samenwerkingsschool met de daarbij behorende beslissende bevoegdheden van de gemeenteraad.

Toen in 1981 in de gemeenteraad over de toekomst van het openbaar onderwijs werd gesproken, merkte een van de raadsleden op dat het Marnix College "in een briefje van nauwelijks vijftien regels botweg geweigerd heeft in te gaan op de vraag van het gemeentebestuur om te praten over de mogelijkheid van een vorm van samenwerking"⁽⁹²⁾. Hoewel er zowel in 1980 als later in 1981 overleg is geweest tussen het Marnix College en de VOO, geeft dit citaat de toon aan die het resultaat was van de verharding van de standpunten van beide partijen.

Integratie van de voorstanders van openbaar onderwijs met het Marnix College werd derhalve als onhaalbaar gezien, mede doordat het bestuur van het Marnix College, ondanks een toezegging uit 1973, niet bereid bleek de grondslag van de school ter discussie te stellen. PvdA en VVD bleven daarna met des te meer klem streven naar een openbare school voor havo/atheneum, zo mogelijk gekoppeld aan de bestaande Pallas Athene-mavo.

In juni 1981 werd in de gemeenteraadsvergadering meegedeeld dat een nieuwe aanvraag tot plaatsing van een openbare school voor havo/atheneum op het rijksscholenplan was verstuurd⁽⁹³⁾.

Laatste overleggrondes

Eind 1981 is er opnieuw overleg geweest tussen het Marnix-bestuur en de VOO. Het bleek dat de VOO naar een eigen openbare havo zou blijven streven en een samenwer-

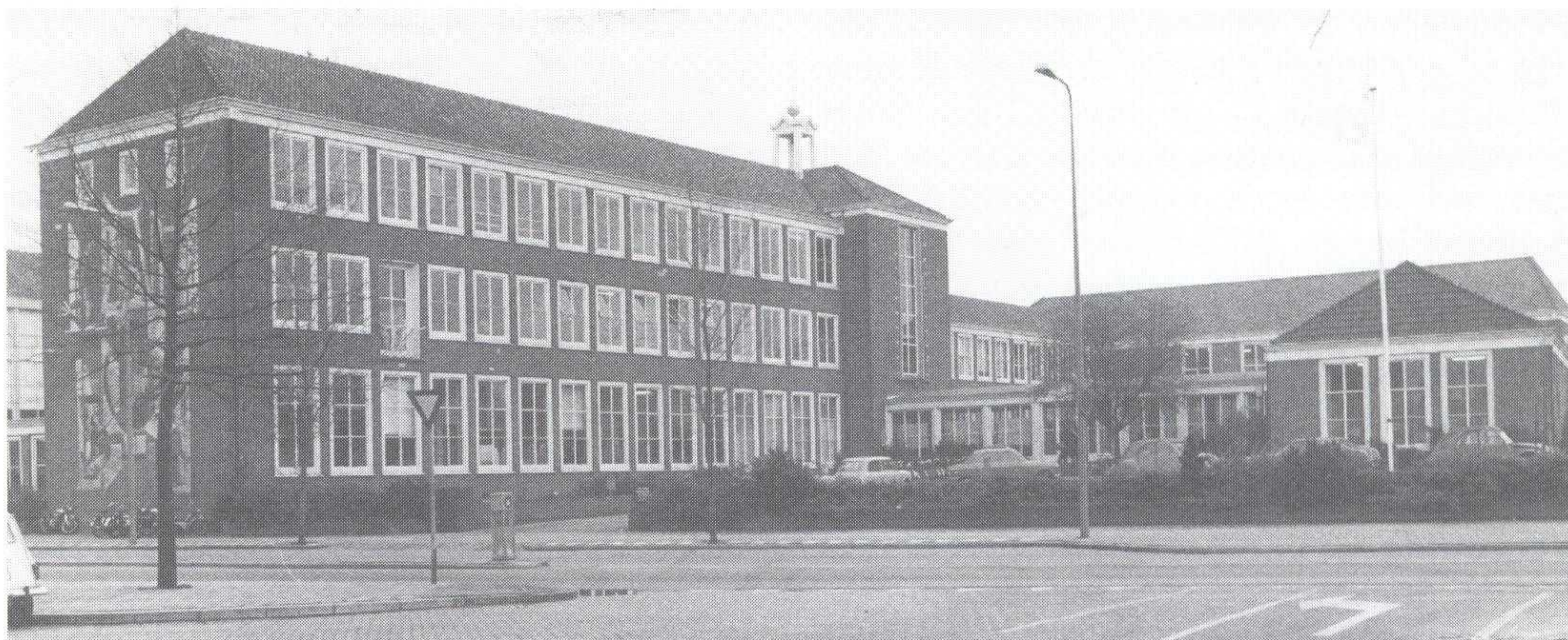
kingsschool met het Marnix College als tweede keus beschouwde⁽⁹⁴⁾. Het aanbod van het Marnix-bestuur om vertegenwoordigers van de VOO in het bestuur op te nemen, werd door de VOO afgewezen: men bleef bij zijn standpunt betreffende de openbare havo⁽⁹⁵⁾.

Kennelijk had men in kringen van de VOO aanwijzingen dat er meer mogelijk was. De VOO zette zijn streven kracht bij via het organiseren van een handtekeningenactie. Aan het Marnix College werd men enigszins nerveus en het bestuur vroeg belet bij de wethouder. Daar bleek dat het gemeentebestuur zou blijven opteren voor een openbare school. Het argument van het Marnix-bestuur dat op het Marnix College voor ieder plaats is, werd van de hand gewezen.

Mocht het Marnix-bestuur in de toekomst alsnog behoefte hebben aan een gesprek, dan zou het initiatief daartoe van het Marnix College moeten uitgaan⁽⁹⁶⁾. In feite betekende dit dat gemeentebestuur en VOO zich sterk genoeg voelden. De rollen waren omgedraaid.

Langzaam maar zeker werd het het bestuur van het Marnix College duidelijk, dat vroeg of laat een aanvraag tot plaatsing op het scholenplan door het ministerie gehonoreerd zou worden. Ook het personeel van het Marnix College volgde de ontwikkelingen met toenemende zorg. Een openbare school voor havo/atheneum zou een forse aanslag op hun werkgelegenheid betekenen. Bovendien zou deze school ongetwijfeld in de buurt van de nieuwe woonwijken worden gebouwd. Wat dat betreft bevond het Marnix College zich in een zeer nadelige positie. De rapporten van het sociografisch bureau van de gemeente Ede gaven al sinds 1978 aan dat Ede-oost als voedingsgebied vrijwel was weggevallen en dat de "School in het Centrum" steeds meer een "School in de Periferie" dreigde te worden⁽⁹⁷⁾.

Toen daarenboven bleek dat de toestroom van leerlingen uit het basisonderwijs als gevolg van de geboortendaling snel verminderde, probeerde het bestuur alsnog de teruglopende werkgelegenheid in te dammen. In een brief aan B&W werd voorge-

Het Marnix College in 1981.

steld ouders van niet-kerkelijk gebonden leerlingen, van wie een deel voorstander was van openbaar onderwijs, "een meer gestructureerde plaats in het bestuur" toe te kennen⁽⁹⁸⁾. Verder wilde men niet gaan; het bestuur wenste beslist geen samenwerkings-school waar de gemeente het recht zou krijgen bestuursleden aan te wijzen⁽⁹⁹⁾.

Voor het gemeentebestuur was dit te weinig: het Marnix College diende een artikel-61-school te worden, waarbij een bestuurscommissie, ingesteld door de gemeenteraad, de school zou besturen krachtens artikel 61 van de Gemeentewet. Dit hield onder andere in dat bepaalde groepen of stromingen de mogelijkheid krijgen bestuursleden binnen de school te benoemen en dat de begroting door de gemeenteraad moet worden goedgekeurd. Daarmee zou het Marnix College zijn zelfstandigheid prijsgeven en in de zin van de wet een openbare school worden. Deze constructie was voor het Marnix-bestuur niet acceptabel⁽¹⁰⁰⁾.

Pallas Athene scholengemeenschap

In 1984 bleek dat het lobbyen in Den Haag/Zoetermeer door vertegenwoordigers van de gemeente niet voor niets was geweest. In dat jaar werd de oprichting van een openbare school voor havo/atheneum aangekondigd. Het Marnix-bestuur poogde middels enkele brieven aan het gemeentebestuur het getij alsnog te keren, maar de

beslissing van de minister bleek definitief. Op het Marnix College werden de geledingen geraadpleegd over de vraag of het Marnix College een openbare school moest worden, maar men koos voor handhaving van de oecumenisch-christelijke identiteit⁽¹⁰¹⁾.

Tenslotte probeerde het Marnix-bestuur nog door middel van een tweetal gesprekken met de gemeente tot overeenstemming te komen, maar daar hield men vast aan een school op basis van artikel 61, of door middel van samenwerking met een openbaar lichaam, de zogenaamde Wet Gemeenschappelijke Regeling (WGR). Bij deze laatste constructie is een schoolbestuur verantwoording verschuldigd aan de provincie. De begroting en de rekeningen behoeven de goedkeuring van Gedeputeerde Staten. In het bestuur dienen enkele vertegenwoordigers van de gemeente te worden opgenomen.

Het Marnix-bestuur wenste hier niet op in te gaan. Dit betekende het einde van het overleg⁽¹⁰²⁾.

In 1986 startte de openbare Pallas Athene-mavo met een havo-afdeling, later uitgebreid met een atheneum-opleiding. Telde het Marnix College in 1982 nog 1259 leerlingen; enkele jaren na de oprichting van de Pallas Athene scholengemeenschap was dit aantal tot 897 gedaald (1991).

Tijdens de discussies in de gemeenteraad over de stichting van het Juliana-Lyceum in

1935, liepen de meningen van de raadsleden zo ver uiteen dat een van hen, de heer Bouman (Onafh.), opmerkte: "Als ieder bevredigd zou moeten worden, dan zouden hier wel drie lycea moeten verrijzen"⁽¹⁰³⁾. Achteraf bezien blijken zijn woorden een profetische lading te hebben gehad, want een halve eeuw later was het zover: naast het Marnix College en het Streeklyceum verscheen in 1986 de openbare Pallas Athene-scholengemeenschap.

Verzuiling

Bij de oprichting van zowel het Streeklyceum als van de Pallas Athene-scholengemeenschap, was het streven naar de vorming van eigen, verzuilde onderwijsbastions sterker dan het behouden van een op tolerantie en wederzijds begrip en respect gestoelde samenwerkingsvorm van mensen met een verschillende levens- of geloofsovertuiging.

Het primaat stellen van de eigen godsdienstige opvattingen door een groep orthodox-protestanten in de jaren zestig en bestuurlijke kortzichtigheid in de jaren tachtig, hebben geleid tot het in het leven roepen van twee nieuwe scholen voor middelbaar onderwijs. In dit laatste geval hebben zowel gemeente- als Marnix-bestuur zich onvoldoende rekenschap gegeven van de historie van het Marnix College en van de doorwerking van de grondslag in het totale schoolgebeuren.

Kennelijk is in bepaalde Edese kringen de tijd nog niet rijp voor een ontzuilde samenwerkingsschool als het Marnix College. Daarbij kan men zich de vraag stellen welke noodsprongen en fusies nodig zullen zijn om te voorkomen dat een van de scholen in de nabije toekomst als noodlijdend geboekstaafd kan worden.

Fuseren om te overleven

In dit verband heeft het Marnix College na 1986 snel enkele maatregelen getroffen.

Allereerst werd in 1988 de discussie over een meer bij de feitelijke situatie op de school aansluitende formulering van de grondslag beëindigd met het besluit alles bij het oude te laten. Een verruiming van de grondslag vond men om schoolpolitieke redenen niet opportuun. Het op schrift handhaven van de oecumenisch-christelijke identiteit maakte daardoor de weg vrij voor een tweetal fusies met christelijke mavo's. In 1989 werd de protestants-christelijke Klaphek-mavo en in 1992 de rooms-katholieke Padberg-mavo, elk met ongeveer 120 leerlingen, aan de school toegevoegd. Op deze wijze probeert het Marnix College het onderwijsaanbod te vergroten om zowel voor Ede als voor de regio een aantrekkelijke school te blijven.

Oecumenische school

De bijzondere samenwerkingsvorm en de vele interne discussies over de identiteit van het Marnix College laten zien dat het voor een school met een dergelijke signatuur niet eenvoudig is om vanuit de grondslag een duidelijke omschrijving te geven van wat onder de karakteristiek van deze school kan worden verstaan. In de schoolgids wordt het Marnix College thans omschreven als "een oecumenische school waarin mensen met verschillende levens- en geloofsovertuiging met elkaar samenwerken. De school staat open voor leerlingen ongeacht hun levensovertuiging. Het respect voor elkaars mening staat daarbij voorop"⁽¹⁰⁴⁾.

In de praktijk heeft de grondslag goed gewerkt: het open karakter van het Marnix College en zestig jaar gymasiaal en middelbaar onderwijs op hoog niveau hebben de school tot in de wijde omgeving een uitstekende naam bezorgd. Voor zeer velen is "Het Marnix" een begrip. Dat zal zo blijven. Daarop stoelt het vertrouwen van ieder die de oudste school voor gymasiaal en middelbaar onderwijs in Ede een goed hart toedraagt.

C.E.H.J. Verhoef

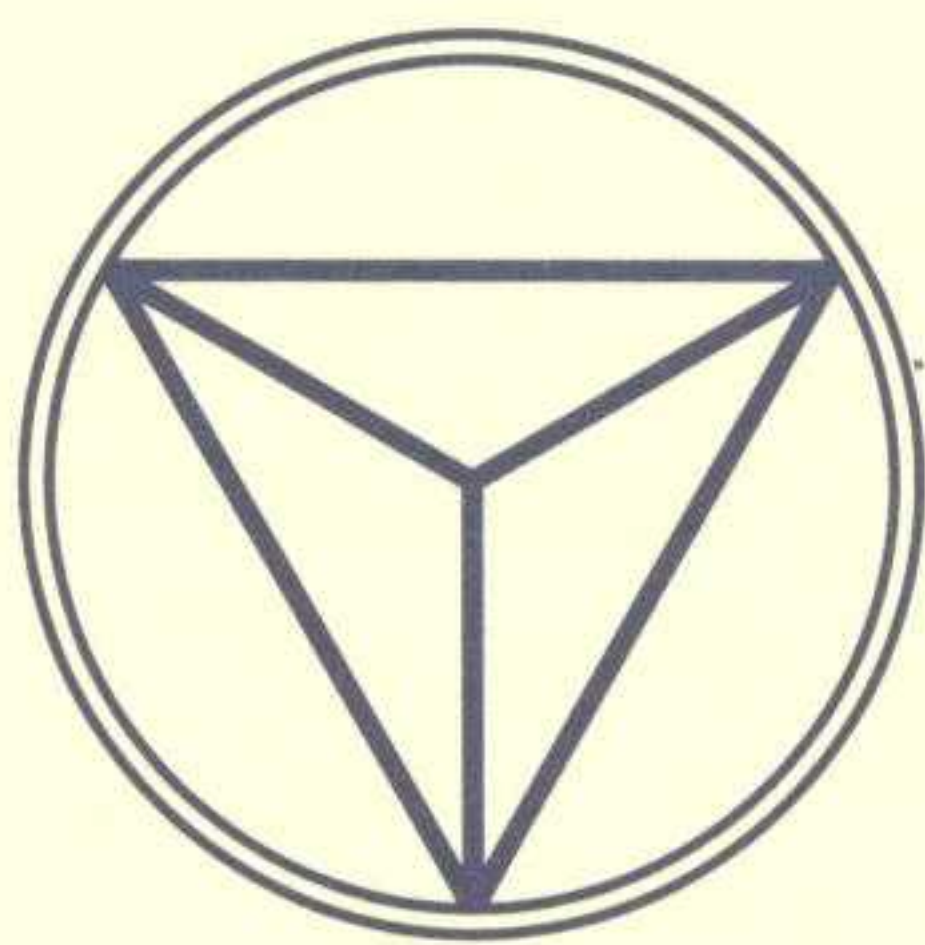
Noten

- 1 De begrippen "samenwerkingsschool" en "verzuiling" worden in dit artikel in een wat ruimere zin gebruikt dan doorgaans het geval is. Het Marnix College is in 1937 ontstaan uit het samengaan van voorstanders van openbaar onderwijs met voorstanders van protestants-christelijk onderwijs. Wanneer twee of meer groeperingen met een verschillende achtergrond een school oprichten, is n.m.m. sprake van een samenwerkingsschool; in die zin is het Marnix College een van de vele soorten samenwerkingsscholen die ons land telt. Indien in een samenwerkingsschool de deelnemende zuilen als afzonderlijke groeperingen blijven voortbestaan, kwaliteitszetels binnen de bestuurlijke organen bezitten en hun vertegenwoordigers voortdurend moeten terugkoppelen naar hun achterban, omdat elk van de zuilen verantwoordelijkheid heeft aanvaard voor het gehele schoolgebeuren, dan is n.m.m. sprake van "interne verzuiling". Het bijzondere van het Marnix College is dat de leden van bestuur en curatorium (ouderraad) geen zitting hebben namens een bepaalde belangengroep, maar op persoonlijke titel. In die zin is het Marnix College een "ontzuilde samenwerkingsschool".
- 2 Verslag gemeenteraadsvergadering Ede, 15-02-1924, 93 e.v.; in: archief gemeente Ede.
- 3 idem, 23-12-1926, 703, e.v.
- 4 idem, 27-01-1931, 101.
- 5 ibidem, 100, 101.
- 6 idem, 19-09-1930, 486.
- 7 idem, 27-01-1931, 99, 100, 105, 111. Deze subsidie verzwaarde de gemeentelijke begroting met slechts f4.000.- Ten behoeve van de Edese leerlingen die in Arnhem en Wageningen studeerden betaalde de gemeente Ede aan verschillende aldaar gevestigde onderwijsinstellingen, deels verplicht, deels onverplicht, jaarlijks reeds f11.000.- Op een totale begroting van f1.386.080,83 was de gevraagde subsidie een niet al te fors bedrag. Ter vergelijking: de burgemeester verdiende in 1931 een wedde van f9.000.- (zie: Begroting Gemeente Ede, 1931; in: archief gemeente Ede).
- 8 Verslag gemeenteraadsvergadering Ede, 27-01-1931, 103 - 105.
- 9 ibidem, 109, 105, 111.
- 10 ibidem, 106, 107.
- 11 idem, 10-05-1935, 53.
- 12 ibidem, 52, 53.
- 13 ibidem, 54.
- 14 idem, 03-09-1935, 94 e.v.
- 15 ibidem.
- 16 Artikel "Ede op onderwijsgebied"; in: "Ons Nederland", aug. 1937, 36.
- 17 Gedenkboek Marnix College Ede 25 jaar, 1962, 5.
- 18 Brief bestuur Marnix College Ede, 20-03-1957; in: archief Marnix College Ede.
- 19 Statuten Stichting voor Gymnasiaal en Middelbaar Onderwijs te Ede, 13-03-1937 en 29-10-1937; in: archief Marnix College Ede. De indeling in twee zelfstandige scholen bestaat nog steeds: naast het gymnasium is er thans een school voor atheneum, havo en mavo. Het Marnix College is dan ook geen scholengemeenschap, maar een gemeenschap van scholen.
- 20 Gedenkboek Marnix College Ede 40 jaar, 1978, 7.
- 21 idem, 25 jaar, 1962, 5.
- 22 idem, 50 jaar, 1987, 26, 28.
- 23 Verslag gemeenteraadsvergadering Ede, 16-06-1942.
- 24 Geschiedenis van Ede, 3 delen, Arnhem, 1980, deel II, 197.
- 25 Verslag gemeenteraadsvergadering Ede, 27-12-1939, nr.2, 140.
- 26 idem, 22-12-1953.
- 27 idem, 26-10-1950.
- 28 Verslag Commissie van Toezicht op het Middelbaar Onderwijs in de gemeente Ede over het cursusjaar 1953-1954; in: archief gemeente Ede.
- 29 Verslag bestuursvergadering Marnix College Ede, 24-06-1952.
- 30 Gedenkboek Marnix College Ede 25 jaar, 1962, 6.
- 31 Rede voorzitter bestuur Marnix College Ede, 17-02-1954; in: archief Marnix College Ede.
- 32 Brief ouder, 19-04-1941 en antwoordbrief bestuur Stichting, niet gedateerd; in: archief Marnix College Ede.
- 33 Bij de vraag naar de levensbeschouwelijke achtergrond ("Is de school christelijk of openbaar = neutraal?"), ziet men de "derde weg": de compromisschool, als niet christelijk en dus als openbaar = neutraal. Men hanteert een tweedeling die analoog is aan de indeling naar beheersvorm. M.b.t. dit laatste spreekt de grondwet slechts van openbaar en bijzonder onderwijs. Pogingen om via een grondwetsherziening het zgn. "tertium" in te voeren, een derde rechtsvorm waarin overheid en burgers in een paritaire constructie samenwerken, zijn tot op heden mislukt. Alle constructies waarin een openbaar lichaam en een particuliere instelling een school beheren, zijn in de zin der wet openbaar (zie: T.M.Gilhuis, Algemene Onderwijskunde t.b.v. de lerarenopleiding, deel 15, Identiteit openbaar en bijzonder onderwijs, uitg. Vrije Universiteit Amsterdam, z.j., 3).
- 34 Brief ouder, 19-04-1941, etc.
- 35 Verslag bestuursvergadering Marnix College Ede, 19-10-1942, 91.
- 36 idem, 24-05-1945, 130.
- 37 idem, 23-11-1946.
- 38 idem, 24-06-1952.
- 39 idem, 23-11-1956.
- 40 idem, 28-01-1957.
- 41 Brief Commissie van Samenspreking, 09-01-1957; in: archief Marnix College Ede.
- 42 Nota-Rippen, 19-01-1960; in: archief Marnix College Ede.
- 43 Brief Commissie van Samenspreking, 09-01-1957.
- 44 Brief bestuur Marnix College Ede, 26-01-1957; in: archief Marnix College Ede.
- 45 Brief Commissie van Samenspreking, 19-02-1957; in: archief Marnix College Ede.

- 46 Brief bestuur Marnix College Ede, 20-03-1957; in : archief Marnix College Ede.
- 47 Brief Ver. voor Chr. Midd. en V.H.O. voor de Zuid-West Veluwe, 23-05-1958; in: archief Marnix College Ede.
- 48 Brief bestuur Marnix College Ede, 23-11-1957; in: archief Marnix College Ede.
- 49 Nota-Rippen, 19-01-1960, a.w.
- 50 Brief leden Ver. Z-W Veluwe, 19-01-1960; in: archief Marnix College Ede.
- 51 Verslag gemeenteraadsvergadering Ede, 01-03-1961, 63.
- 52 Verslag bestuursvergadering Marnix College Ede, 04-03-1960.
- 53 Verslag brede kerkeeraadsvergadering gereformeerde kerk Ede, 22-02-1960; in: kerkblad gereformeerde kerk Ede; in: archief Marnix College Ede.
- 54 Brief voorzitter bestuur Marnix College Ede, 27-02-1960; in: archief Marnix College Ede.
- 55 C.A.de Leeuw, Het Christelijk Streeklyceum te Ede, z.j.; in: archief Marnix College Ede.
- 56 Brief "Marnix-medewerkers", 01-02-1961; in: archief Marnix College Ede.
- 57 Brief kerkeeraad gereformeerde kerk Ede, 27-03-1961; in: archief Marnix College Ede.
- 58 Verslag gemeenteraadsvergadering Ede, 16-03-1960, 88-90.
- 59 idem, 29-03-1961, 101. De grondwet van 1848 spreekt al over "eerbiediging van ieders godsdienstige begrippen". Deze formulering had ten doel "om van de openbare scholen te weren datgene wat men theologischen twist noemt...".(zie L.Kalsbeek, Een school met of zonder bijbel?, Kampen, z.j., 55).
- 60 Verslag gemeenteraadsvergadering Ede, 01-03-1961, 57 en 29-03-1961, 101.
- 61 Verslag bestuursvergadering Marnix College Ede, 04-03-1960, 28-03-1960, 16-05-1960, 2.
- 62 Brief bestuur Marnix College Ede, 23-11-1957; in: archief Marnix College Ede.
- 63 Brief voorzitter Marnix College Ede, z.j.; in: archief Marnix College Ede.
- 64 Brief voorzitter Marnix College Ede, 27-02-1960; in: archief Marnix College Ede.
- 65 Statuten Stichting Marnix College Ede, 24-05-1960; in: archief Marnix College Ede.
- 66 Verslag bestuursvergadering Marnix College Ede, 13-06-1966, 2.
- 67 idem, 03-10-1968, 1.
- 68 idem, 07-11-1968, 2.
- 69 Verslag curatorenvergadering Marnix College Ede, 27-09-1973, 1; in: archief Marnix College Ede.
- 70 Verslag bestuursvergadering Marnix College Ede, 08-05-1969, 2.
- 71 J. Presser, De 80-jarige oorlog, Amsterdam/Brussel, 1963, 4e druk, dl.2, 332.
- 72 Philips van Marnix van Sint Aldegonde, Onderzoekinge ende grondelijke wederlegginge der geestdrijvische Leere aangaende het geschrevene woirt Godes, 1595, in: J.J. van Toorenenbergen, Philips van Marnix: Godsdienstige en kerkelijke geschriften deel II, 's Gravenhage, 1873, Voorreden, X en Inleiding Van Toorenenbergen, XI, XX.
- 73 idem, Voorreden V, VII.
- 74 J.Lindeboom, Een Franc-tireur der Reformatie. Sebastiaan Franck, Arnhem, 1952, 54.
- 75 J.J. van Toorenenbergen, a.w., Voorreden, VI, VII.
- 76 H.Kamen, Groeiende verdraagzaamheid. Europa in de 16e en 17e eeuw, Wereldakademie, z.j., 65.
- 77 Verslag bestuursvergadering Marnix College Ede, 06-11-1969, 2; 11-12-1969, 1.
- 78 idem, 10-06-1971, 1.
- 79 idem, 02-09-1971, 2.
- 80 Verslag gemeenteraadsvergadering Ede, 26-11-1957.
- 81 Verslag bestuursvergadering Marnix College Ede, 07-10-1971, 2.
- 82 idem, 03-05-1973, 1; 07-06-1973.
- 83 Verslag curatorenvergadering Marnix College Ede, 27-09-1973, 1.
- 84 T.M.Gilhuis, a.w., 66.
- 85 L.Kalsbeek, Een school met of zonder bijbel?, Kampen, z.j., 140-141.
- 86 Verslag bestuursvergadering Marnix College Ede, 04-10-1973, 1.
- 87 Brief B & W gemeente Ede, 26-01-1979; in: archief Marnix College Ede.
- 88 Verslag bestuursvergadering Marnix College Ede, 04-04-1979, 5.
- 89 Brief bestuur Marnix College Ede, maart 1979; in: archief Marnix College Ede.
- 90 Verslag bestuursvergadering Marnix College Ede, 12-03-1980, 1.
- 91 Bijlage bij algemene lerarenvergadering Marnix College Ede, 12-10-1987.
- 92 Verslag gemeenteraadsvergadering Ede, 12-03-1981, 173.
- 93 idem, 04-06-1981, 366. De raad was als volgt samengesteld: CDA: 16 zetels; SGP: 5; PvdA: 6; VVD: 6; BP: 1; D'66: 1; GB: 1; PE: 1. Hoewel de christelijke partijen in 1981 nog een duidelijke meerderheid hadden, stemde de raad in met de aanvraag voor een openbare school voor havo/atheneum.
- 94 Verslag bestuursvergadering Marnix College Ede, 10-12-1981, 2.
- 95 idem, 11-03-1982, 2.
- 96 idem, 10-02-1983, 3.
- 97 idem, 12-04-1978, 3.
- 98 Brief bestuur Marnix College Ede, 19-05-1983, 1; in: archief Marnix College Ede.
- 99 Verslag bestuursvergadering Marnix College Ede, 11-05-1983, 7.
- 100 idem, 09-06-1983, 3, 4. Zie ook noot 3.
- 101 idem, 10-01-1985, 3.
- 102 idem, 14-03-1985, 4. Zie ook noot 3.
- 103 Verslag gemeenteraadsvergadering Ede, 10-05-1935, 53.
- 104 Schoolgids Marnix College Ede, 1996-1997, 4.

ERRATUM

Tot onze spijt is in het vorige nummer van De Zandloper (1997, nummer 2) op pagina 8 een fout blijven staan. De naam Honsman moet worden gelezen als "Hansman". Onze excuses.

SCHILDERWERKEN
KAMMINGA BV

maanderweg 74 - 6711 ng ede - tel. 0318 - 618522
fax 0318 - 650007

- ⊗ schilderwerken
- ⊗ wandafwerking
- ⊗ glasservice
- ⊗ speciale vloercoatings
- ⊗ houtrot-renovatiesystems
- ⊗ betonreparatie
- ⊗ 10 jaar Garant-Plan

de glans van kwaliteit

De Boek- en Kunsthandel
“Het Wapen van Ede”

Fa. Th. Menger

**houdt zich aanbevolen voor de levering
van ALLE
Binnen- en Buitenlandse Boekwerken**

Inlichtingen worden steeds gaarne verstrekt

HET WAPEN VAN EDE
boekhandel pel
HOFLEVERANCIER

GROTESTRAAT 91 - EDE

T
O
E
N

E
N

N
U

SINDS 1849

Familiedrukwerk, handelsdrukwerk,
periodieken, brochures en folders

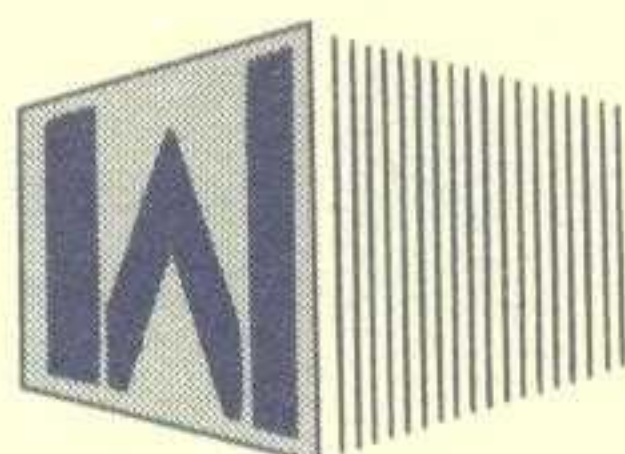
met vakmanschap vervaardigd bij:

DRUKKERIJ FROUWS EDE BV

Fahrenheitstraat 26, 6716 BR Ede, tel. (0318) 642 111, fax 642 757

**AANNEMERSBEDRIJF
WILLEMSSEN & ELBERTSEN EDE**

**NIEUWBOUW
VERBOUW EN ONDERHOUD**

Dwarsweg 10 - 6716 BJ Ede - Tel. (0318) 63 72 50 - Fax (0318) 63 97 62

**Geen project
of kantoor
is ons te groot!
En geen winkel
te klein!**

Ook dit project,
Historisch Museum Ede
is verzorgd door:

VAN DIJK B.V.

**INTERIEUR
VERZORGING**

ZANDLAAN 16 - 6717 LP EDE
TELEFOON (0318) 632 359